

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri
Landbrugsstyrelsen

Miljøministeriet
Miljøstyrelsen

Fælles temadag om udtagning af landbrugsarealer

Præsentationer fra sessionerne

Sessionsrunde 1

Det nye tørvekort:
Betydning for lavbundsindsatsen

Introduktion til ordningerne:
For dig der er ny på feltet

Tænk ud af boksen: Aggersvold Enhave:
Erfaring fra pilotprojekt med skovrejsning

Session: Det nye tørvekort

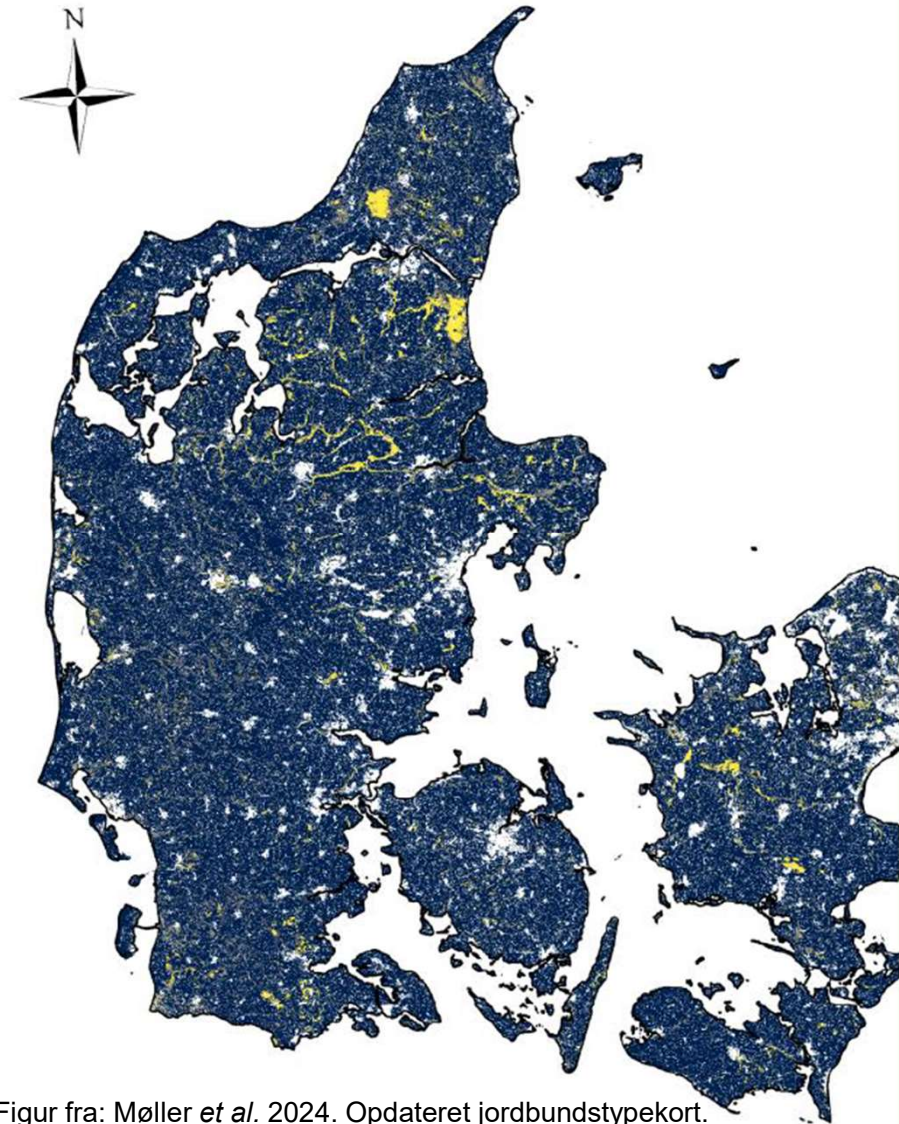
Hvorfor udvikle et nyt kort?

En del af en samlet forskningspakke

- Bestilt af Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet
 - Formålet er at forbedre de nationale emissionsopgørelser for organiske jorder
 - Kortet er udarbejdet af Aarhus Universitet
- Opdatering af det hidtil anvendte kort over kulstofrige jorder, Tekstur2014
 - Ikke første gang at kortgrundlaget bliver opdateret i udtagningsindsatsen

Tørv2022 eller Kulstof2022

- Forskel i kortlægningsområde
- To kort der (næsten) viser det samme
- Fremadrettet bruger vi Kulstof2022

Figur fra: Møller *et al.* 2024. Opdateret jordbundstypekort.
Rådgivningsnotat fra DCA, Aarhus Universitet,

Hvordan er kortet udviklet?

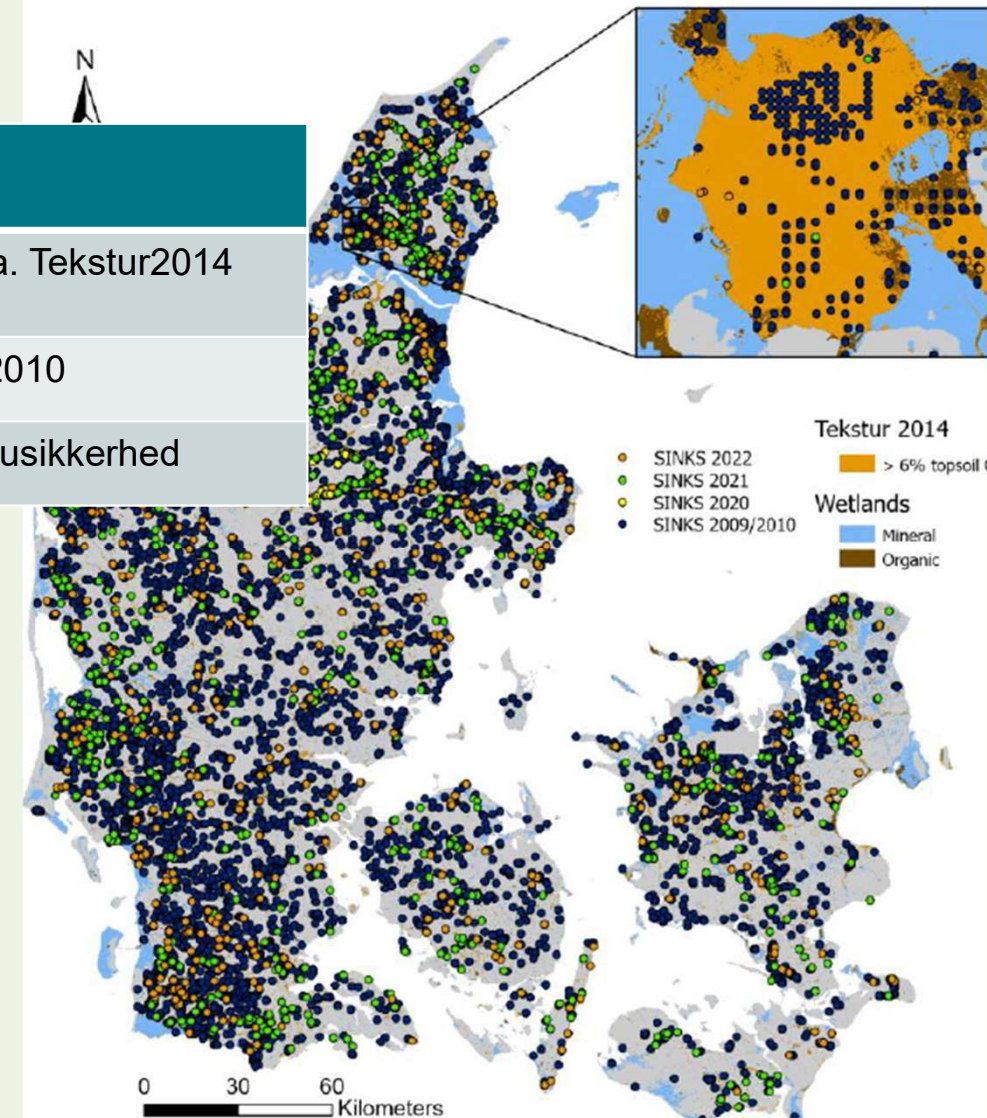
Jordprøver – SINKs-projektet

Tidspunkt for prøvetagning	Antal prøvetagninger	Beskrivelse
2009/2010	10.000	De oprindelige lokationer, som bl.a. Tekstur2014 blev modelleret ud fra
2020/2021	1.083	Genbesøg af lokationer fra 2009/2010
2022	733	Nye lokationer i områder med høj usikkerhed

Opdateret miljødata - 199 uafhængige variable afledt af bl.a.:

- arealanvendelse
- tørvetype
- geologisk udgangsmateriale
- topografi
- klima
- grundvandsstand
- satellitmålinger (Remote Sensing)

Kortet er blevet genereret statistisk vha. en robust maskinlæringsmetode (Cubist)

Figur fra: Beucher *et al.* 2023: Updating the Danish peatland map with a combination of new data and modelling approaches. Rådgivningsnotat fra DCA, Aarhus University

Hvad viser det nye kort?

- Kortlægger den aktuelle geografiske udbredelse af tørvejorder, samt den aktuelle koncentration af organisk kulstof i de øverste 30 cm af jordprofilen.
- Kortet giver en mere præcis oversigt over den aktuelle fordeling af danske tørvejorder end Tekstur2014-kortet

	Tekstur2014	Kulstof2022
Geografisk præcision (opløsning)	30,4m x 30,4m	10m x 10m
Landbrugsareal med jorder over 6 pct. organisk kulstof	Ca. 171.000 ha	Ca. 118.000 ha
Andel af kulstofrige jorder i historiske etableringstilsagn (Landbrugsstyrelsens lavbundsprojekter i 2016-2022)	74,0 pct.	73,5 pct.

To hovedårsager til nedskrivningen af kulstofrige jorder

- Den gradvise mineralisering af tørven i jorden
- flere jordprøver og bedre miljødata

Videre læsning

Updating the Danish peatland maps with a combination of new data and modeling approaches (2023)

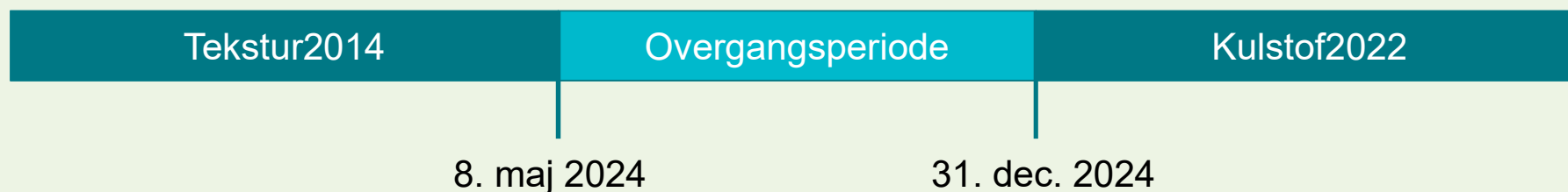
https://pure.au.dk/ws/portalfiles/portal/359276603/T_rv2022_Rapport_1912_2023rev.pdf

Opdateret jordbundstypekort (2024)

https://pure.au.dk/ws/portalfiles/portal/372695357/Opdateret_jordbundstypekort_1903_2024.pdf

FAQ om nyt tørvekort: Kulstof2022

FAQ om nyt tørvekort: Kulstof2022

- Kulstof2022 kortet er tilgængelig på "MiljøGIS for Tilskud til vandprojekter". Find kortet under gruppen "Jordbundsforhold":
<https://miljoegis3.mim.dk/spatialmap?&profile=vandprojekter>
- Nyhedsbrev: Offentliggørelse af Kulstof2022 og FAQ.
Tilmeld dig på vandprojekter.dk
- Ved spørgsmål kontakt: vandprojekter@mst.dk

FAQ om nyt tørvekort: Kulstof2022

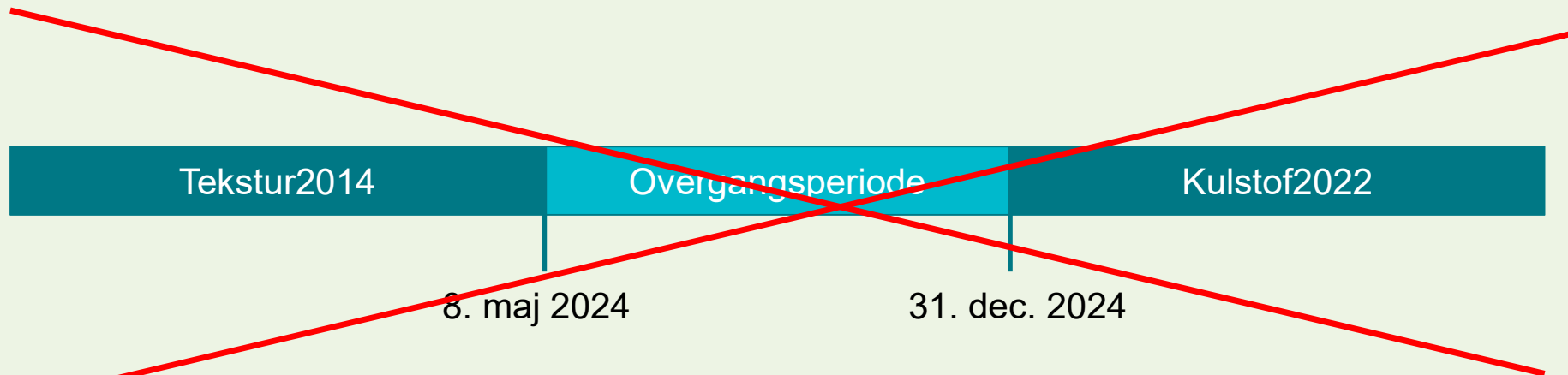
- Kulstof2022 implementeres i administrationen af ordningerne.
- Kortet bruges flere gange under et projekt:
 1. Ansøgning om tilskud til forundersøgelse: Udbredelse af kulstofrige arealer i projektarealet
 2. Under forundersøgelse: Til beregning af CO₂-effekt via CO₂-regnearket.
 3. Under forundersøgelse: Omkostningseffektivitet (kr. / ton CO₂ ækvivalenter)

FAQ: Igangværende etableringsfase

Har du modtaget tilsagn til etableringsprojekt / anlægsfase?

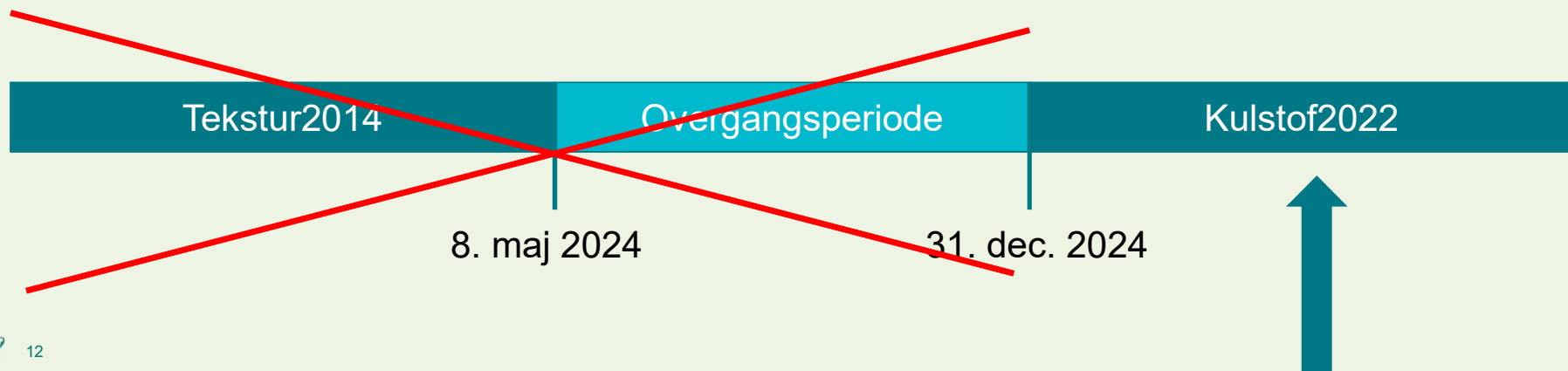
- Ingen ændringer: Fortsæt etablering af projektet i overensstemmelse med tilsagnet.

FAQ: Ansøgning til forundersøgelse i 2024

Planlægger du at ansøge om tilskud til forundersøgelse når der åbner en ny ansøgningsrunde i 2024?

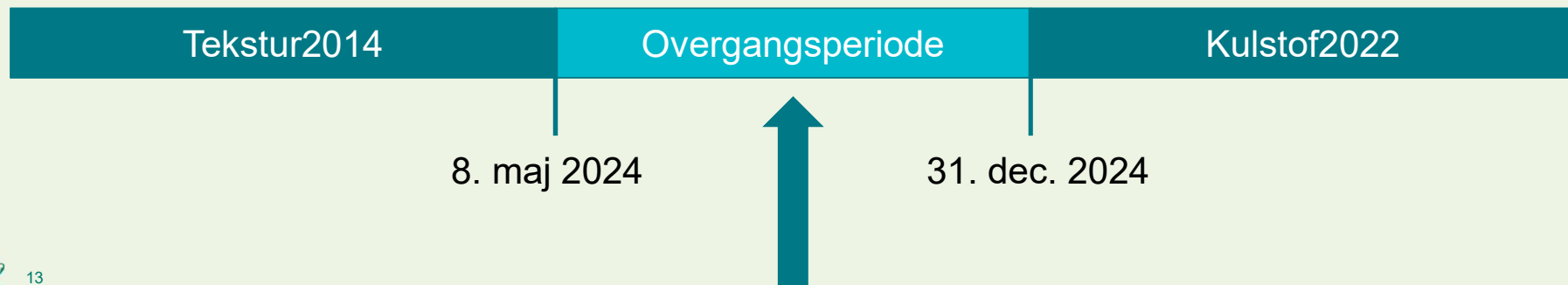
- I så fald skal du benytte det nye kort, Kulstof2022, til at bestemme udbredelsen af kulstofrige jorder i projektområdet. Benyt derfor dette kort som grundlag for din screening.

FAQ: Ansøg om etablering i 2024 - Overgangsperiode

Har du en færdig forundersøgelse, og er du klar til at ansøge om etablering i løbet af 2024?

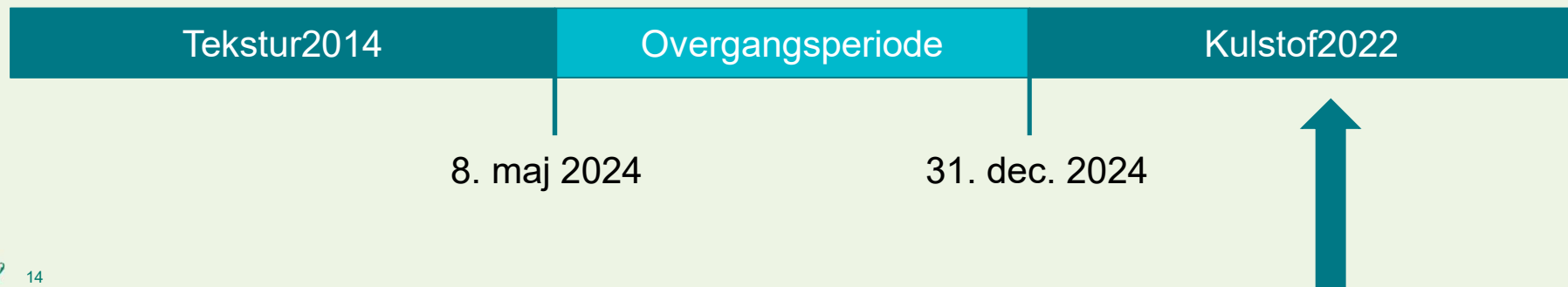
- Hvis du har afsluttet din forundersøgelse og lavet effektberegninger på baggrund af tekstur2014 kortet, kan du ansøge om at gå videre til etablering /anlægsfase på dette grundlag i 2024 (overgangsperiode). Du har også mulighed for at ansøge på baggrund af det nye Kulstof2022 kort.
- Hvis du i 2024 ansøger baseret på Tekstur2014 kortet, og der intet overlap er med Kulstof2022 kortet, vil det i forbindelse med ansøgning om tilsagn skulle vurderes om der ved gennemførelse af projektet vil kunne forventes en positiv klimaeffekt. MST foretager denne vurdering, og vil kontakte ansøger såfremt der er behov for dokumentation i den forbindelse.
- Afvigelse relevant for tilsagn til forundersøgelser under MST Klima-Lavbund givet december 2023: Benyt Kulstof2022.

FAQ: Ansøgning om etablering efter 2024

Er du i gang med at lave en forundersøgelse som først vil være klar efter 2024?

- Benyt det nye kortgrundlag, Kulstof2022, i forbindelse med effektberegningerne.
- Dog mulighed for supplerende kulstofprøver – se senere slides.

FAQ: Behov for supplerende kulstofprøver?

Hvornår er det relevant med supplerende kulstofprøver?

- Hvis Kulstof2022-kortet viser en mindre udbredelse af kulstof inden for projektområdet end det tidligere kort (Tekstur2014), som tilsagn er givet på baggrund af, kan I tage supplerende kulstofprøver som en del af forundersøgelsen og derigennem dokumentere arealets faktiske kulstofindhold.
- Supplerende kulstofprøver kan også gennemføres på arealer, hvor hverken det gamle eller det nye kort indikerer højt kulstof, men hvor der er lokalkendskab til at jorderne er kulstofrige – dette for at eftervise kulstofindholdet og kunne bruge det i effektberegningerne.
- Udgifter til supplerende kulstofprøver kan dækkes under forundersøgelsen:
 - Under MST Klima-Lavbund er udgifter til supplerende kulstofprøver som udgangspunkt dækket under forundersøgelsen.
 - Supplerende kulstofprøver kan dækkes under forundersøgelser til VKP Lavbundsprojekter. Det kan dog være nødvendigt med ansøgning om supplerende forundersøgelse. Kontakt projektilskud@lbst.dk for afklaring.

FAQ: Supplerende kulstofprøver

Hvordan tages supplerende kulstofprøver? (1/2)

- ”Vejledning til CO₂-beregning (Bestemmelse af drivhusgasemissionen fra lavbundslande)”
- Bemærk! Vejledningen er fortsat målrettet det gamle Tekstur2014 kort med tilhørende kort ”Prøvepkt_2015” for udtagningssteder til supplerende kulstofprøver.
- Brug vejledningen, men erstat Tekstur2014 med Kulstof2022. Ligeledes skal ”Prøvepkt_2015” for udtagningssteder til supplerende kulstofprøver ikke benyttes, men her kan kategorien 3-6 % kulstofindhold i Kulstof2022 kortet med fordel bruges.

Find vejledningen på mst.dk/lavbund

FAQ: Supplerende kulstofprøver

Hvordan tages supplerende kulstofprøver? (2/2)

- Prøvetagningspunkterne udlægges, så de er repræsentative for områderne i forhold til arealanvendelse og jordbundsforhold. Der skal som udgangspunkt udtages en prøve pr. hektar.
- Prøvetagning, analysemetode og beregning af et areals gennemsnitlige kulstofindhold er beskrevet i vejledningen.
- Hvis der laves supplerende kulstofprøver bør der af forundersøgelse fremgå redegørelse for:
 - Valg af prøvesteder (repræsentative for område/delområde)
 - Henvisning til benyttede prøvetagnings- og analysemetode
 - Beregning af kulstofindhold
 - Kort med angivelse af prøvesteder (gerne med GPS koordinater)
 - Vedhæftede analyseresultater

Find vejledningen på mst.dk/lavbund

Kontakt os

Kontakt os ved uklarheder

- Skriv til vandprojekter@mst.dk.
- Beskriv konkret problemstilling eller uklarhed. Så tager vi snakken og finder muligheder.
- VKP lavbundsprojekter - For afklaring om behov for supplerende forundersøgelse kontakt projektilskud@lbst.dk

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri
Landbrugsstyrelsen

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Miljøministeriet
Miljøstyrelsen

Session:

Introduktion til ordningerne:

For dig, der er ny på feltet

Landbrugsstyrelsens tilskudsordning for vand- og klimaprojekter

Carsten D. Andersen
Kenneth Dryden

De fire indsatser under ordningen

	Kvælstof-vådområder	Lavbundsprojekter	Fosfor-vådområder	Restaurering af ådale
Ansøger	Kommuner, Naturstyrelsen	Kommuner, Naturstyrelsen	Kommuner	Kommuner
Primære formål	Kvælstof (N)	CO ₂	Fosfor (P)	God økologisk tilstand i vandområde
Synergier	-	Kvælstof (N) og Natura 2000-områder	-	CO ₂ , Kvælstof (N) og Fosfor (P)
Projekttiltag	Genskabelse af naturlig hydrologi	Genskabelse af naturlig hydrologi	Genskabelse af naturlig hydrologi	Genskabelse af naturlig hydrologi
Placering	Kystnært i delopland med indsatsbehov	Kulstofrige lavbundslande	Opstrøms sø	Udpeget vandområde (vandløbsstrækning)
Omkostningseffektivitet	5.100 kr. pr. kg kvælstof	20.000 kr. pr. ton CO ₂ -ækvivalenter	16.500 kr. pr. kg fosfor	1.200.000 kr. pr. km vandområde
Tilskudsprocent	100%	100%	100%	100%
Kompensation	Jordfordeling (køb-salg), værditab og engangskompensation	Jordfordeling (køb-salg), værditab og engangskompensation	Jordfordeling (køb-salg), værditab og engangskompensation	Jordfordeling (køb-salg), værditab og engangskompensation
Tinglysning af servitut	Ja	Ja	Ja	Ja
Ansvarlig myndighed	Landbrugsstyrelsen	Landbrugsstyrelsen	Landbrugsstyrelsen	Landbrugsstyrelsen

Forundersøgelsesprojekt

Forundersøgelsesprojekt (1-2 år)

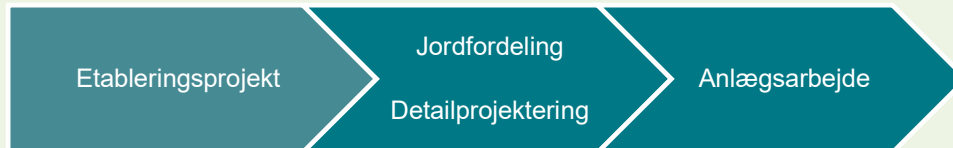
- Indsamle viden om og beskrive lodsejerforholdene
- Danne et beslutningsgrundlag for etablering af projektet – miljøfaglige forhold
- Tilvejebringe data til etableringsansøgningen
- Se krav til forundersøgelse i vejledning og bekendtgørelse

Etableringsprojekt

Etableringsprojekt (4-8 år)

- Jordfordeling
 - Husk at indhente overslag på omkostninger
- Detailprojektering
- Anlæg af projekt og afværgeforanstaltninger
- Evt. ændringer af projekt undervejs

Opmærksomhedspunkter Vand og Klimaprojekter - LBST

Mulighed for tilskud til udgifter afholdt før ansøgning om tilsagn

- Kræver klar projekttilknytning af alle udgifter og timeregistrering på projektet fra start

Tilskudsguide

- <https://lbst.dk/tilskud-selvbetjening/tilskudsguide/vand-og-klimaprojekter-2023>

EU finansiering

- Udgifter skal være nødvendige og rimelige
- Beskriv så fyldestgørende som muligt for at vi kan vurdere dette

3.C Udgifter til løn til eget personale

Du skal være opmærksom på, at de opgaver der søges tilsagn til skal beskrives i en sådan detaljegrad, at det fremgår af ansøgningen at der ikke søges tilsagn til den samme udgift under 'Udgifter til konsulentbistand' og 'Udgifter til løn til eget personale'.

Udgifter til løn til eget personale - 1

Lønkategori	Formål	
Kategori 1 (Ledelse og projektledeelse)	Projektledeelse	
Stillingsbetegnelse	Beskrivelse af formål, arbejdsopgaver og eventuelle bemærkninger	
Teamkoordinator	Projektledeelse	
Antal Timer	Sats i kr.	Beløb i kr.
150,00	382,00	57.300,00
Ønskes overhead på udgifter til løn til eget personale?		
☒ Ja ☐ Nej		

FAKTURA

Nummer: 177274
Side: 1
Konto: 10165
Dato: 31/05-23
Projekt: 1223418
Vor ref.:
Deres ref.:

Betaling: Lb. md. + 20 dage
Bank: Jyske Bank
Kreditomr.:
Betalingstid: 171-800000017
Indkøbsordre nr.:
Projekt navn: Lavbundsprojekt

Betaling før.: 20-06-2023
CVR nr.: DK
Momsnummer:
EAN-Nummer:

Tekst	Antal	Pris	Beløb
Periode: maj, 2023 Lavbundsprojekt Forundersøgelse: Udgifter til undersøgelser - 3: Kulstofprøver	39,00		

3.C Udgifter til løn til eget personale

Du skal være opmærksom på, at de opgaver der søges tilsagn til skal beskrives i en sådan detaljegrad, at det fremgår af ansøgningen at der ikke søges tilsagn til den samme udgift under 'Udgifter til konsulentbistand' og 'Udgifter til løn til eget personale'.

Udgifter til løn til eget personale - 1

Lønkategori	Formål	
Kategori 1 (Ledelse og projektledeelse)	Projektledeelse	
Stillingsbetegnelse	Beskrivelse af formål, arbejdsopgaver og eventuelle bemærkninger	
Teamkoordinator	Projektledeelse, bindeled mellem rådgiver og lodsejer. Afklaring af ønsker i forhold til detaljeprojektering, valg af entreprenør, udbudstidsplan og anlægstidsplan. Tilsyn med anlæg, overholdelse af anlægsbudget, gennemlæsning af endelig afrapportering, tinglysning, udbetalingsanmodning.	
Antal Timer	Sats i kr.	Beløb i kr.
150,00	382,00	57.300,00
Ønskes overhead på udgifter til løn til eget personale?		
☒ Ja ☐ Nej		

Miljøstyrelsens tilskudsordning for klima-lavbundsprojekter

Rikke Andersen

Tilskudsordningen klima-lavbund (Miljøstyrelsen)

Formål med ordningen er at bidrage til at reducere udledning af CO2 og understøtte andre nationale mål og interesser fx for natur, miljø og klimatilpasning.

Klimaeffekten opnås ved at genskabe naturlig hydrologi på arealerne.

Hvem kan søge om tilskud: lodsejere, kommuner, fonde

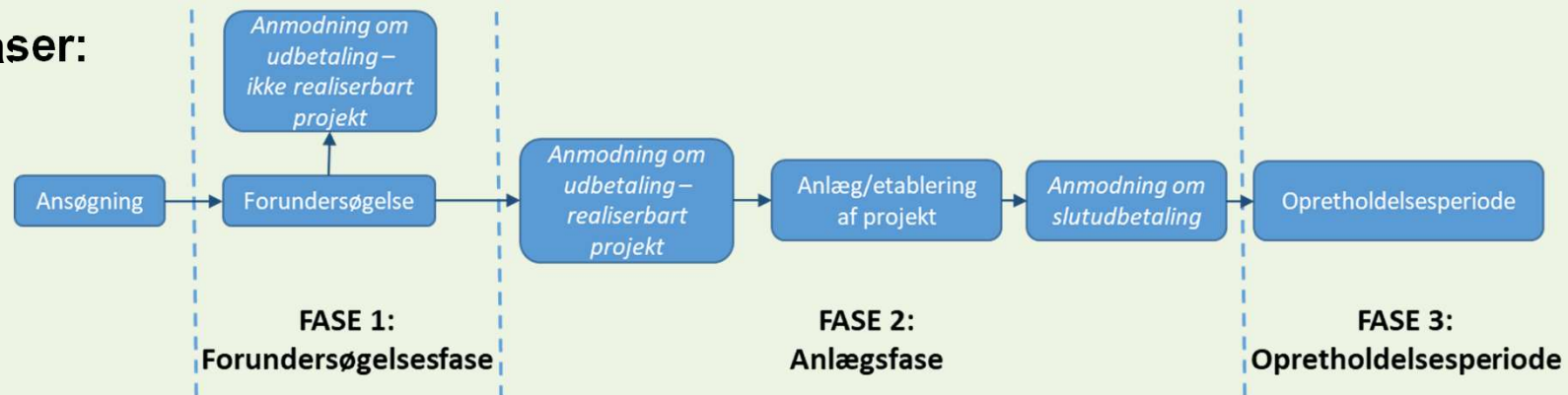
OBS. Der gives pt kun tilskud til projekttiltag, der er nødvendige for at opnå klimaeffekten.

Faser i et klima-lavbundsprojekt

- Ansøgning om tilsagn om tilskud (til forundersøgelse og foreløbigt tilsagn om tilskud til gennemførelse af projektet)
- Forundersøgelse (undersøge om projektet kan realiseres: nuværende forhold, projektforslag, budget, konsekvenser, effekter, lodsejertilslutning mm.)
- Anmodning om endeligt tilsagn om tilskud til anlæg
- Etablering af projekt (detailprojektering, anlæg, tinglysning)
- Opretholdelse (overholde krav til hvad arealet må bruges til jf. § 19 i klima-lavbunds bekendtgørelsen)

Projektfaser:

Ansøgning om tilsagn om tilskud til forundersøgelse og foreløbigt tilsagn om tilskud til gennemførelse af projektet

Beliggenhedskrav:

- min. 60 % overlap med kulstofrig jord (> 6 % kulstof), jf. kort og kulstofrige jorde i MiljøGIS (tørvekort 2014, lavbund)
- beliggenhedskrav kan også opfyldes, hvis der er lokalkendskab om højt kulstofindhold. I så fald skal kulstofindholdet dokumenteres via jordprøver senest som del af forundersøgelsen.

Størrelseskrav:

- min. 10 ha (gældende regler – vær opmærksom på at dette krav kan være ændret i ny bekendtgørelse)

MiljøGIS understøtter ansøgning:

- Nødvendigt at oprette bruger (jf. vejledning på mst.dk)
- Ansøger indtegner projektgrænser
- Der genereres en overlapsanalyse, som skal vedhæftes ansøgning

Ved tilsagn reserveres 128.000 kr. ha til forundersøgelse og gennemførelse af projektet, inklusiv lodsejerkompensation.

- OBS. Dette er et gennemsnitstal, det reservede beløb vil blive ændret ifm. at der gives endeligt tilsagn.

Projektareal (ha)	135.27
Hovedvandopland - navn	Smålan
Kystvandopland - navn	Avnø F
Drivhusgasreduktion (overlap med kulstofrige jorde) Kulstof 6-12% - andel overlap med	52 %
Drivhusgasreduktion (overlap med kulstofrige jorde) Kulstof >12% - andel overlap med	45 %
Drivhusgasreduktion (overlap med kulstofrige jorde) Kulstof total - andel overlap med	98 %
Drivhusgasreduktion (overlap med kulstofrige jorde) Kulstof 6-12%	70.6 ha
Drivhusgasreduktion (overlap med kulstofrige jorde) Kulstof >12%	61.39 ha
Drivhusgasreduktion (overlap med kulstofrige jorde) Kulstof total	131.99
N2000-område - navn	
Ansøgningsrunde	F22
Kulstofrige jorde (Tekstur 2014)	Ja
Jordfugtighedskort 2018-2021	Ja
Supplerende prøver	Ja
Kvælstofretentionskort	Ja
Kystvandoplande	Ja
Søoplande	Nej
Nærhed til vandløb	Ja
Okkerisiko	Nej
Habitatnatur	Nej
Habitatområde	Nej
Grønt Danmarkskort	Ja
Lokal bioscore	Nej
Beskyttet natur (NBL §3)	Ja
Boringsnære beskyttelsesområder	Nej
Nitratfølsomme indvindingsområder	Nej
Sprøjtemiddelfølsomme indvindingsområder	Nej
Økologiske marker	Nej

Forundersøgelse + endeligt tilsagn om tilskud til gennemførelse af projektet

- Teknisk muligt, lovligt, lodsejeropbakning
- Muligheder for at bruge tidligere forundersøgelser, herunder på tværs af ordninger
- Begrænsede muligheder for at udvide projektarealet
- På baggrund af forundersøgelsen beregnes projektets omkostningseffektivitet (kr. pr. tons CO₂-reduktion)
- Projektet er omkostningseffektivt, hvis det ikke koster mere end 8.533 kr./ton CO₂-ækv. Hvis forundersøgelsen viser, at projektet understøtter øvrige natur- og miljømål kan grænsen for hvornår projektet er omkostningseffektivt øges op til 17.066 kr./ton CO₂-ækv.
- Ved overgang til anlægsfasen kan krav om beliggenhed og størrelse fraviges, hvis projektet er omkostningseffektivt

Hvad gives der tilskud til

Der gives bl.a. tilskud til (kap. 9 i vejledningen):

Lønudgifter, undersøgelser, konsulenter, anlægsarbejde, lodsejerkompensation

Der gives ikke tilskud til jordfordeling og værditabsmodel anvendes ikke.

Lodsejerkompensation gives på baggrund af tidligere arealanvendelsen og som engangskompensation:

Omdrift: 82.500 kr./ha

Permanent græs: 35.500kr./ha

Natur: 4.500 kr./ha

Mulighed for at udbetale tilskud (afholdte udgifter) op til 4 gange om året.

Næste ansøgningsrunde

Næste ansøgningsrunde:

- I efteråret 2024
- Opdateret bekendtgørelse og vejledninger kommer i høring inden ny ansøgningsrunde

Gældende bekendtgørelse: BEK nr 1206 af 26/09/2023

<https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2023/1206>

Vejledninger: <http://www.mst.dk/lavbund>

Vi sidder parat til at vejlede, hvis I har spørgsmål: vandprojekter@mst.dk

Klima-Lavbund

Vejledning
om tilskud til Klima-Lavbundsprojekter

2023

Naturstyrelsens ordning for klima-lavbundsprojekter

Henrik Vest Sørensen

Naturstyrelsens ordning for klima-lavbundsprojekter

Bekendtgørelse om udtagning af kulstofrige lavbundsjordder med henblik på genopretning af naturlig hydrologi (klima-lavbundsprojekter)

I medfør af § 3, stk. 1 og 2, § 5, § 7 stk. 2, § 13, § 14, § 15 stk. 3 og § 24, stk. 2 i lov nr. 407 af 25. april 2023 om administration af den fælles landbrugspolitik m.v., fastsættes:

Kapitel 1

Formål og anvendelsesområder m.v.

§ 1. Bekendtgørelsen fastlægger rammer for projekter, der udtager kulstofrige lavbundsjordder af landbrugsmæssig drift og gennem afbrydning af dræn, lukning af grøfter m.v. genopretter den naturlige hydrologi i videst muligt omfang (klima-lavbundsprojekter).

§ 2. Formålet med klima-lavbundsprojekter er at opnå en reduktion af udledningen af CO₂ og samtidig understøtte andre hensyn, særligt vedr. natur, miljø og klimatilpasning.

§ 3. Miljøstyrelsen kan efter reglerne i denne bekendtgørelse give tilskud til klima-lavbundsprojekter til lodsejere, til nationalparkfonde, jf. lov om nationalparker, og til fonde med almennyttige formål. Tilskuddet omfatter lodsejerkompensation.

§ 4. Naturstyrelsen kan gennemføre klima-lavbundsprojekter inden for rammerne af de formålsbestemte i § 2. Gennemførelsen kan ske ved helt eller delvist køb af projektjordene, ved jordfordeling og aftale om lodsejerkompensation efter reglerne i denne bekendtgørelse, eller ved køb af jord fra Landbrugsstyrelsen, jf. lov om jordfordeling og offentligt køb og salg af fast ejendom til jordbrugsformål.

§ 5. En lodsejer, der ikke har efterkommet et krav om tilbagebetaling af tilskud, som EU-tilskudsmyndigheden har erklæret ulovlig og uforenelig med det indre marked, er udelukket fra at ansøge om gennemførelse af klima-lavbundsprojekter.

Stk. 2. Lodsejere, der er kriseramte i henhold til definitionen i del I, kapitel 2, afsnit 2.4, og som er omfattet af de retningslinjer for statsstøtte i landbrugs- og skovbrugssektoren og i landdistrikter, jf. EU-tilskudsforordningen, er udelukket fra at ansøge om tilskud eller indgå i gennemførelse af klima-lavbundsprojekter.

Bekendtgørelse nr. 1206 af 26/09/2023.

Anlægsbevilling på 2,747 mia. kr.

Laver projekter med kommuner, landbrugsorganisationer/udtagningskonsulenter og LBST. Ingen ansøgningsfrister.

Mulighed for:

- Strategiske opkøb af ejendomme.
- Jordfordeling.
- Naturforbedrende og rekreative tiltag.

Ønske til forbedring:

- Værditabsordning

Oversigt over de tre ordninger

	LBST – klimaprojekter (tilskudsordning)	NST – klima-lavbund (anlægsbevilling)	MST – klima-lavbund (tilskudsordning)
Lovgivning	Bekendtgørelse om tilskud til Vand- og klimaprojekter	Klima-lavbunds bekendtgørelse	
Hvem kan ansøge om tilskud?	Kommuner, Naturstyrelsen	Kan ikke søges. Kontakt NST for muligheder.	Kommuner, lodsejer, fonde
Støtteberettigede projektiltag	Udgifter relateret til forundersøgelse og anlæg af vådområde (alle tiltag der er nødvendige for at opnå klimaeffekt).		
Krav til placering af projekt (arealernes kulstofindhold)	Fra 2024 bortfalder krav om 60 % overlap med arealer med over 6 % kulstofindhold	Ved ansøgning om tilskud til forundersøgelse: 60 % overlap med arealer med over 6 % kulstofindhold	
Mulighed for jordfordeling	Ja		Nej
Engangskompensation	Omdrift: 82.500 kr./ha Vedvarende græs: 35.500 kr./ha	Omdrift: 82.500 kr./ha Vedvarende græs: 35.500 kr./ha Natur: 4.500 kr./ha	
Tinglysning af arealanvendelse ved udtagning	Græs eller naturareal m. naturlig hydrologi. Ingen jordbearbejdning, gødning, jordforbedringsmidler, pesticider, etablering af ny skov, tilskuds fodring.		

Hjælp til at ansøge

Før ansøgning: muligt at indtegne projektareal og se størrelse og overlap med tørvekort på <https://udtagningskort.dk/>

Private lodsejere kan spørge kommune eller Naturstyrelsen, om de vil søge om projektet og være projektleder

Find en udtagningskonsulent:
<https://udtagningskonsulenterne.dk/>

UDTAGNINGSKORTET

Undersøg om dit område er velegnet til udtagning af lavbundsjord

I Udtagningskortet kan du undersøge om områder med lavbundsjord er egnet til udtagning, og finde ud af, om der er potentiale for at søge tilskud til udtagning af kulstofrige lavbundsjord via Miljøstyrelsens eller Landbrugsstyrelsens tilskudsordninger.

Screen for tilskudsordninger →

Udtagningskortet er lavet i samarbejde med

Miljøministeriet
Miljøstyrelsen

Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri
Landbrugsstyrelsen

Introduktion til udtagningskonsulent-ordningen

Finansiering via Landbrugsaftale og Akutpakke for vandmiljøet

Promilleafgiftsfonden for landbrug

April 2024

**Konsulentordning om facilitering af
kollektive virkemidler
"Udtagningskonsulenter"**

Ekstra særoplag for bevillingsåret 2024

Udtagningskonsulenterne

STØTTET AF
Promilleafgiftsfonden for landbrug

Udtagningskonsulenter

Oplagte ydelser

**Kommunikation om indsatserne
Screening og projektafgrænsning
Invitation af lodsejere
Afholdelse af lodsejermøde
Evt. tovholder på mindre projekter
Deltage i ejendomsmæssig forundersøgelse
Afklare økonomiske og skattemæssige forhold**

Til lodsejere ved Skyhede Kær, Outrup

Naturstyrelsen vil, i samarbejde med SAGRO, invitere jer lodsejere til indledende dialog om et muligt Klima-lavbundsprojekt ved Skyhede Kær ved Outrup.

Ud fra et ønske fra flere lodsejere, og med baggrund i den tarv, der er i området, vil vi gerne undersøge muligheden for at lave et klima-lavbundsprojekt.

Selve undersøgelsesområdet er ikke fastlagt endnu. En afgrænsning af et muligt projektområde tilpasses undervejs i processen i samarbejde med jer lodsejere, i så fald muligheden for et projekt ønskes undersøgt. Projektet er frivilligt og kan kun realiseres hvis der er lodsejeropbakning til det.

Det primære formål med klima-lavbundsprojekter er at udtage kulstofholdige (tarv) lavbundsjordene for at reducere CO₂-udledningen. De kulstofholdige lavbundsjordene er forhenværende naturlige vådområder, som senere er blevet drænet i forbindelse med land- eller tørvindvinding. Dræningen forårsager udledning af CO₂ og ved at genskabe den naturlige hydrologi, bremses frigivelsen af CO₂.

Læs mere om klima-lavbundsprojekter på Naturstyrelsens hjemmeside på Naturstyrelsen.dk under bjælken "Naturprojekter" -> "Klima-lavbundsprojekter".

Dagsorden for mødet:

- Velkomst
- Muligheder for et klima-lavbundsprojekt og projektfaser
- Fremtidig arealanvendelse og kompensationsmuligheder
- Den videre proces
- Indtegning af dræn på kort med hjælp fra jer lodsejere
- Evt.

Mødet afholdes hos SAGRO på adressen **John Tranums Vej 25, 6705 Esbjerg kl. 19.00-21.00, onsdag d. 30. august**. Der vil blive serveret kaffe og kage ved mødet.

I bedes tilmelde jer mødet. Tilmeldingen sker til SAGRO ved Katrine Falster-Hansen tlf. 75 60 21 89 eller via mail på adressen kh@sagro.dk på senest d. 28. august kl. 15.00.

Medbring gerne eventuelle drænkort og drænoplysninger for området.

Ved spørgsmål eller bemærkninger er I velkomne til at kontakte Katrine fra SAGRO på tlf. 75 60 21 89 eller Charlotte fra Naturstyrelsen på tlf. 21 41 86 02 eller mail chbrp@nst.dk.

Udtagning af landbrugsjord - Til gavn for klimaet og vandmiljøet

Få gratis hjælp fra dine lokale udtagningskonsulenter.

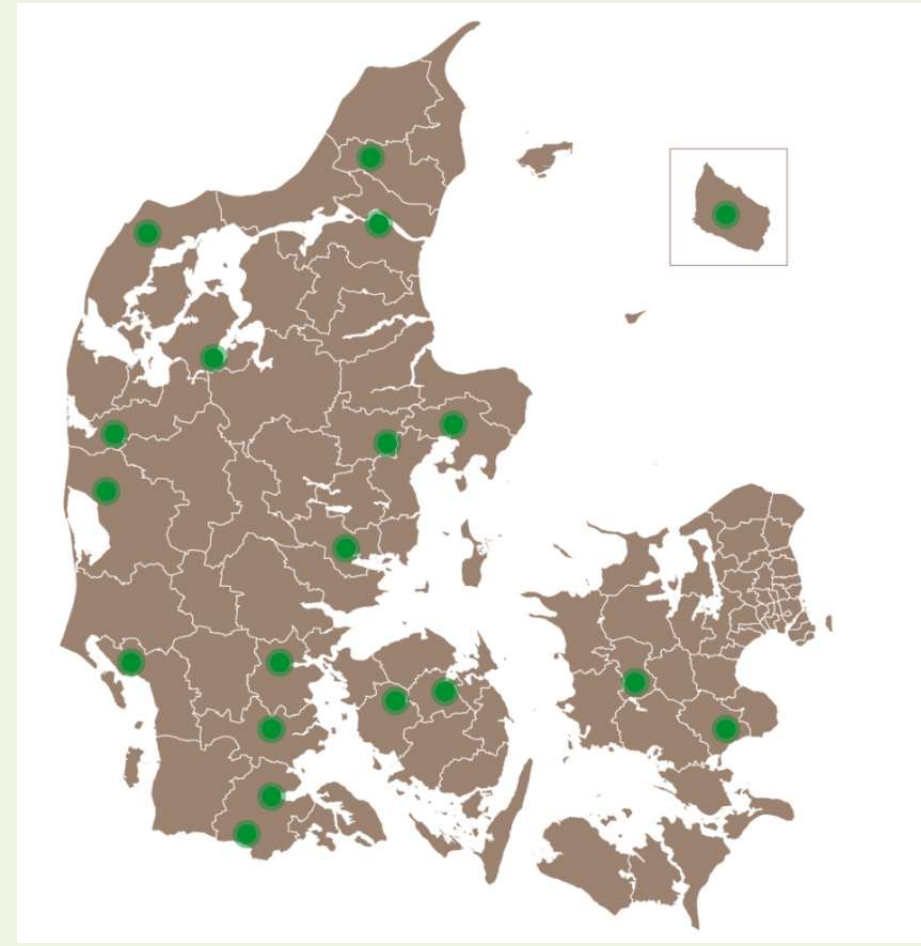
Find en udtagningskonsulent nær dig

Udtagning af landbrugsjord - Til gavn for klimaet og vandmiljøet

Få gratis hjælp fra dine lokale udtagningskonsulenter.

Find en udtagningskonsulent nær dig

31. januar 2023

BETINGELSER FOR UDTAGNINGSKONSULENTLISTER PÅ ETABLERING AF BIKKAVOMÅRER

1. Udtagningskonsulentens pligt
 Udtagningskonsulentens pligt er at vejlede og bistå landbrugsproducenten i forbindelse med udtagning af landbrugsjord til miljøformål. Udtagningskonsulentens pligt er at vejlede og bistå landbrugsproducenten i forbindelse med udtagning af landbrugsjord til miljøformål. Udtagningskonsulentens pligt er at vejlede og bistå landbrugsproducenten i forbindelse med udtagning af landbrugsjord til miljøformål.

2. Landbrugsproducentens pligt
 Landbrugsproducenten har pligt til at samarbejde med udtagningskonsulenten og at følge de givende anbefalinger og vejledninger. Landbrugsproducenten har pligt til at samarbejde med udtagningskonsulenten og at følge de givende anbefalinger og vejledninger.

3. Ansvar
 Udtagningskonsulenten er ansvarlig for at sikre, at udtagningen af landbrugsjord til miljøformål sker på en måde, der sikrer, at miljøet og vandmiljøet ikke bliver påvirket negativt.

4. Samarbejde
 Udtagningskonsulenten og landbrugsproducenten skal samarbejde og kommunikere om udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.

5. Dokumentation
 Udtagningskonsulenten skal dokumentere udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.

6. Lovgivning
 Udtagningskonsulenten skal sikre, at udtagningen af landbrugsjord til miljøformål sker i overensstemmelse med den gældende lovgivning.

7. Samarbejde med myndighederne
 Udtagningskonsulenten skal samarbejde med myndighederne om udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.

8. Samarbejde med lodsejerne
 Udtagningskonsulenten skal samarbejde med lodsejerne om udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.

9. Samarbejde med andre interessenter
 Udtagningskonsulenten skal samarbejde med andre interessenter om udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.

10. Samarbejde med borgere
 Udtagningskonsulenten skal samarbejde med borgere om udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.

4. "Næste"

Udtagningskonsulentens pligt	Landbrugsproducentens pligt	Udtagningskonsulentens ansvar	Landbrugsproducentens ansvar
Udtagningskonsulenten har pligt til at vejlede og bistå landbrugsproducenten i forbindelse med udtagning af landbrugsjord til miljøformål.	Landbrugsproducenten har pligt til at samarbejde med udtagningskonsulenten og at følge de givende anbefalinger og vejledninger.	Udtagningskonsulenten er ansvarlig for at sikre, at udtagningen af landbrugsjord til miljøformål sker på en måde, der sikrer, at miljøet og vandmiljøet ikke bliver påvirket negativt.	Landbrugsproducenten er ansvarlig for at sikre, at udtagningen af landbrugsjord til miljøformål sker på en måde, der sikrer, at miljøet og vandmiljøet ikke bliver påvirket negativt.
Udtagningskonsulenten skal dokumentere udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.	Landbrugsproducenten skal dokumentere udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.	Udtagningskonsulenten skal sikre, at udtagningen af landbrugsjord til miljøformål sker i overensstemmelse med den gældende lovgivning.	Landbrugsproducenten skal sikre, at udtagningen af landbrugsjord til miljøformål sker i overensstemmelse med den gældende lovgivning.
Udtagningskonsulenten skal samarbejde med myndighederne om udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.	Landbrugsproducenten skal samarbejde med myndighederne om udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.	Udtagningskonsulenten skal samarbejde med lodsejerne om udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.	Landbrugsproducenten skal samarbejde med lodsejerne om udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.
Udtagningskonsulenten skal samarbejde med andre interessenter om udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.	Landbrugsproducenten skal samarbejde med andre interessenter om udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.	Udtagningskonsulenten skal samarbejde med borgere om udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.	Landbrugsproducenten skal samarbejde med borgere om udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.

5. "Næste"

Udtagningskonsulenten skal sikre, at udtagningen af landbrugsjord til miljøformål sker på en måde, der sikrer, at miljøet og vandmiljøet ikke bliver påvirket negativt.

Landbrugsproducenten skal sikre, at udtagningen af landbrugsjord til miljøformål sker på en måde, der sikrer, at miljøet og vandmiljøet ikke bliver påvirket negativt.

Udtagningskonsulenten skal samarbejde med myndighederne om udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.

Landbrugsproducenten skal samarbejde med myndighederne om udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.

Udtagningskonsulenten skal samarbejde med lodsejerne om udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.

Landbrugsproducenten skal samarbejde med lodsejerne om udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.

Udtagningskonsulenten skal samarbejde med andre interessenter om udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.

Landbrugsproducenten skal samarbejde med andre interessenter om udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.

Udtagningskonsulenten skal samarbejde med borgere om udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.

Landbrugsproducenten skal samarbejde med borgere om udtagningen af landbrugsjord til miljøformål.

Session: Aggersvold Enghave

Erfaringer fra pilotprojekt med skovrejsning

Odense den 8. maj 2024

Indhold:

- **Hvorfor skovrejsning i et klima-lavbundsprojekt i Aggersvold Enghave**
- **Hvilken viden ønsker vi at indhente og hvordan? Hvordan kommer projektet til at se ud?**
- **Hvad sker der nu: myndighedstilladelser & barrierer**

Indhold:

- **Hvorfor skovrejsning i et klima-lavbundsprojekt i Aggersvold Enghave**
- **5 minutter - Jan**

Aggersvold Enghave

Projektområdet er på ca. 80 ha.

Et opdyrket engområde præget af tidligere tørvegravning

Ejer er skovinteresseret

Ejer ønsker et varieret naturområde til glæde for hotellets gæster

Indhold:

- **Hvilken viden ønsker vi at indhente og hvordan? Hvordan kommer projektet til at se ud?**
- **10 minutter - Mikael**

Udgangspunkt

Mange ønsker at handle

Flere lodsejere ser gerne skov på udtagne arealer

KSF sælger CO2-bidrag og giver støtte til lodsejere til skovrejsning og lavbund

Dobbelteffekt eller hvad?

Konkrete projektmuligheder

Præmisser

- Videnskabeligt grundlag = troværdighed
- Ledige midler til at afprøve kombinationsprojekter

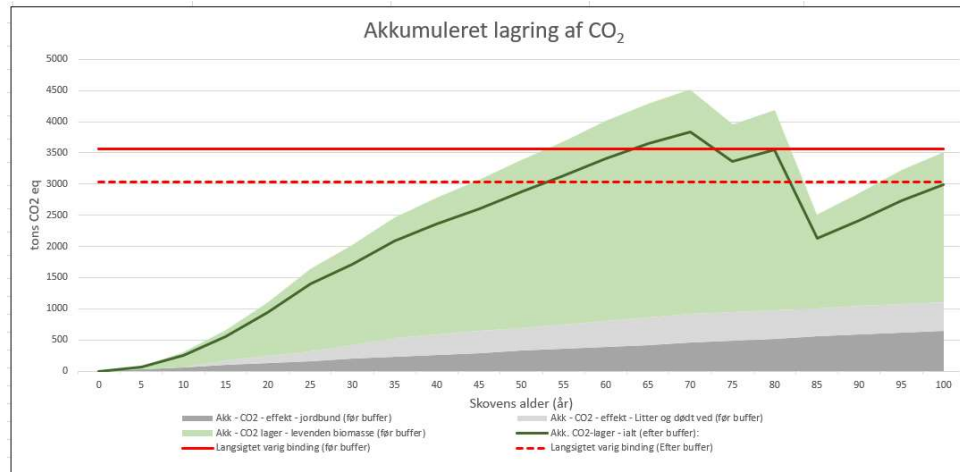

Løsning

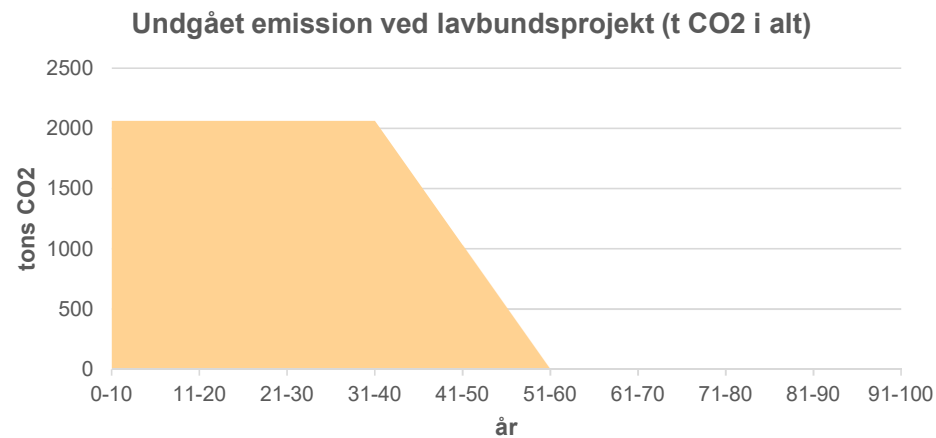
- Screening af viden sammen med KU
- Tværfagligt og tværinstitutionelt samarbejde i marken med positiv lodsejer

Vi kender CO2-beregning for skovrejsning og lavbund, men kender vi "cocktail-effekten" ?

Ved skovrejsning lagres CO₂ fra atmosfæren i stammer og jordbund

Ved udtagning undgås CO₂-frigivelse til atmosfæren fra jordbund

Løsningsmodel

- KSF kommer med pengene og principperne
- Lodsejer stiller areal til rådighed (inkl. krav)
- Universitet designer, anlægger og driver videnskabeligt indhold
- Naturstyrelsen integrerer forsøget i lavbundsprojektet
- Kommunen håndterer udpegninger i kommuneplanen

Resultater

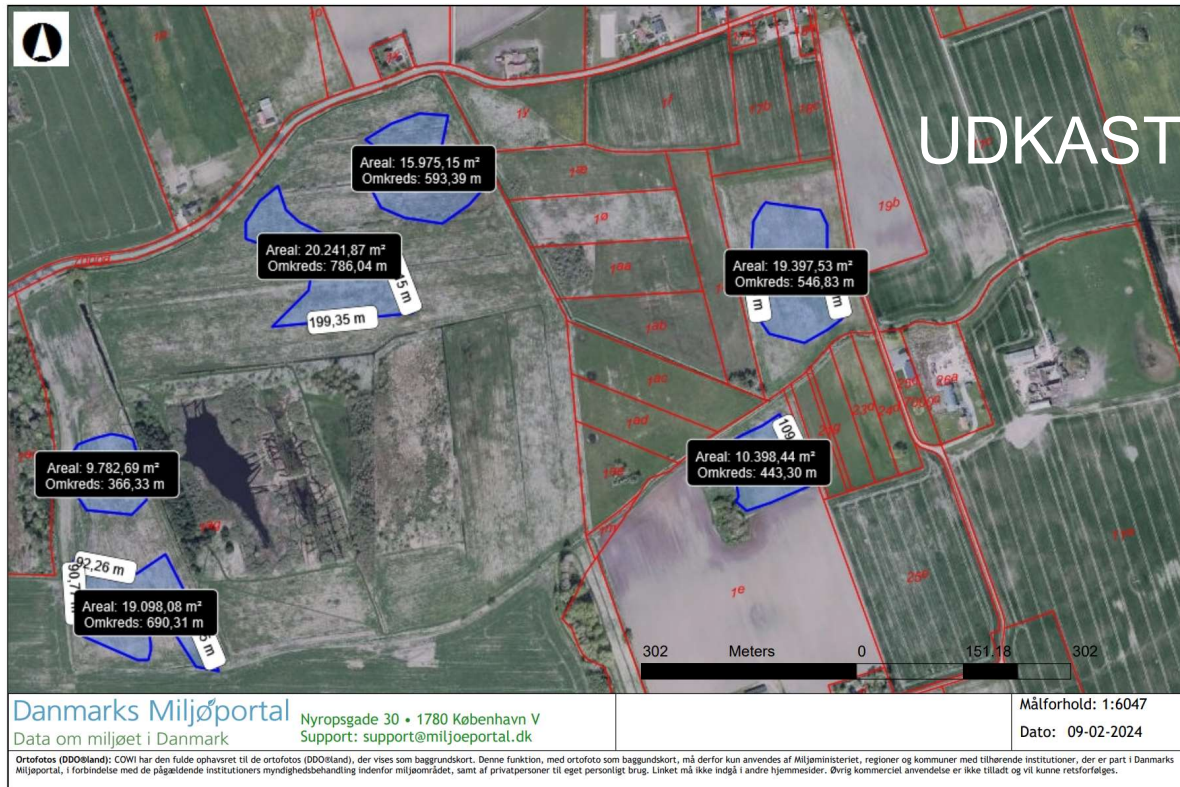
- Kort sigt: hvilke træarter kan etablere sig?
- Lang sigt: Tilvækst og påvirkning af tørven samt samlet CO2-effekt

”I fællesskab bliver vi klogere gennem konkret handling”

Konkret projektmulighed

Andre forhold der skal afklares:

- Landbrugsstøtten
- Støtteniveau og servitutter
- Timing på plantning ift. hævnings af vandstand
- Konkret metoder til plantning og pleje (hvem gør hvad og hvornår)
- Kontrakt

Indhold:

- **Hvad sker der nu: myndighedstilladelser & barrierer**
- **5 minutter - Jan**

Udsigt fra Aggersvoldvej - det er vigtigt at de åbne oversvømmede arealer bliver synlige fra vejen. Rødgran bevoksningen er i dag meget dominerende i landskabet og virker fremmed i den lavtliggende våde Enghave. Kan med fordel fjernes eller skjules med ny våd skov.

De eksisterende engarealer langs vejen er præget af spredte pilebuske, der har fået lov til at gro i drængrøfternes rette linier, buske og grøfter er kulturhistoriske spor der vidner om 1800 tallets dræning af Engnåven. Området bør derfor primært fastholdes som åbent og de karakteristiske spredte pilebuske bevares.

Sessionsrunde 2

Hvordan beregnes projekters miljø- og klimaeffekter?

Nyt om fosforvådområder og restaurering af ådale

Hvordan skaber udtagningsprojekter værdi for lodsejere?

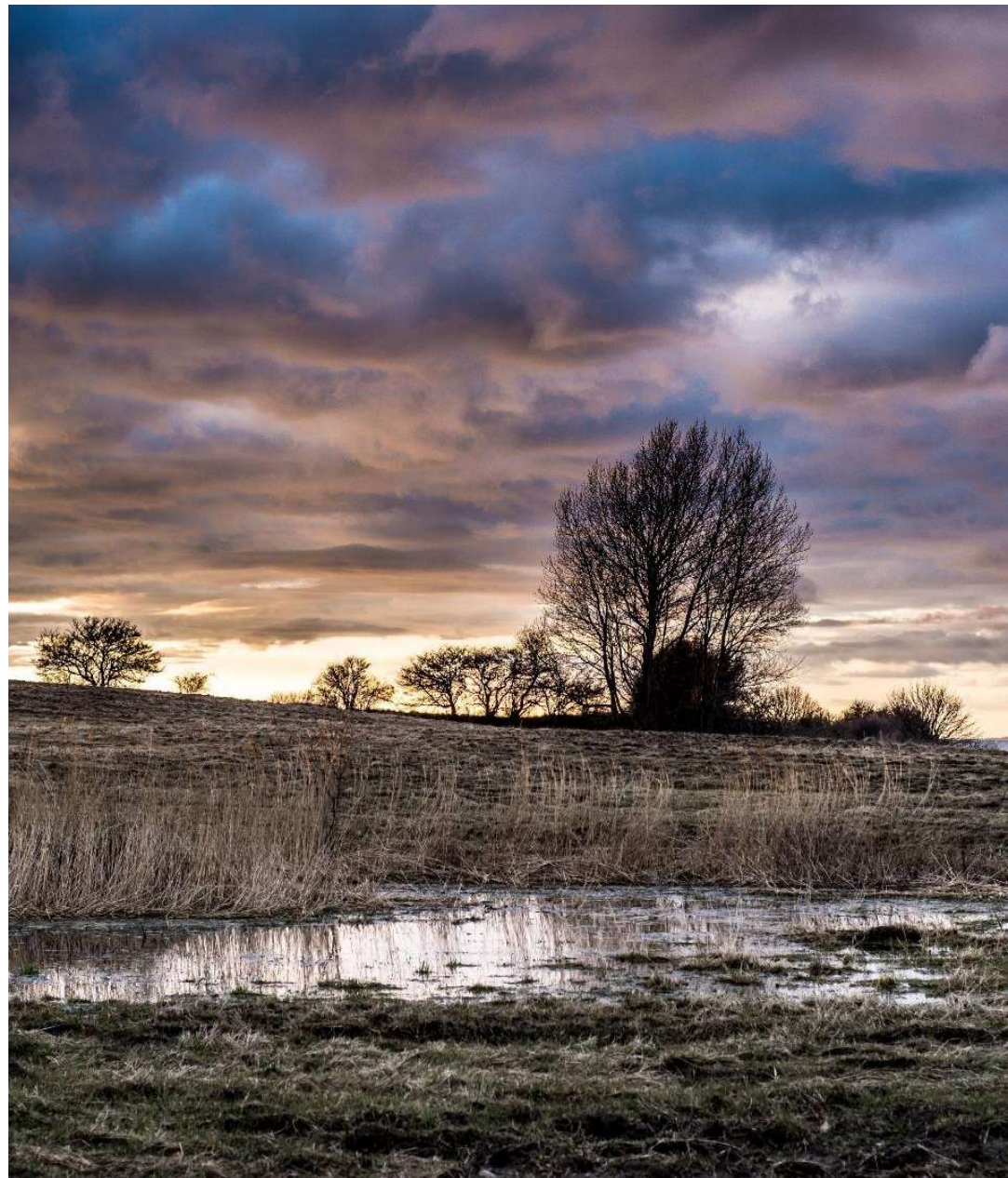
Miljøministeriet
Miljøstyrelsen

Session: Hvordan beregnes miljø- og klimaeffekter? *CO₂, N og P-effekter*

Udtagningsdag
8. maj 2024
Kristine Elisabeth Mulbjerg og
Maria Jensen

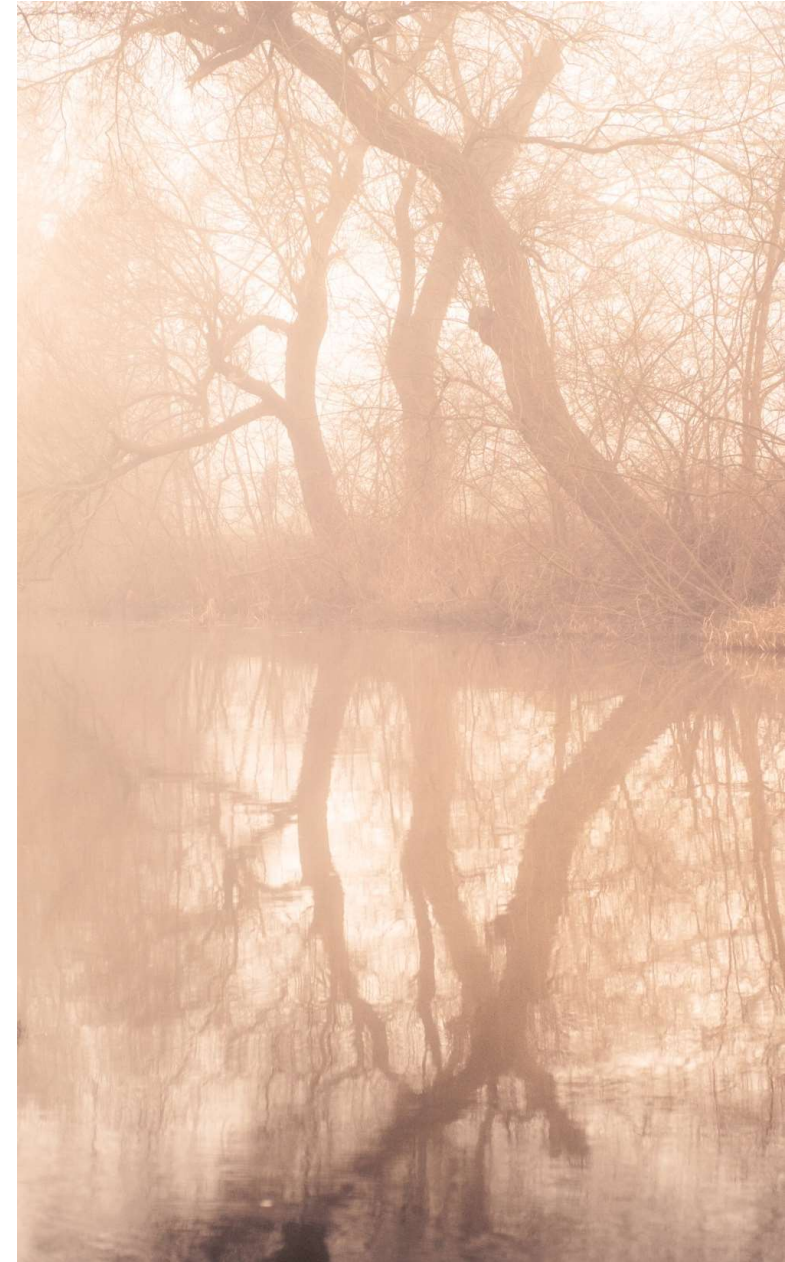
Fokuspunkter

- **Kort intro til CO2-regneark**
- **Nyt N-regneark i 2023**
- **Beregning af fosfortab fra vandløbsbrinker og grøfter**
- **Fosforrisikovurdering - kystvand**
- **Fosforrisikovurdering - nedstrøms sø**

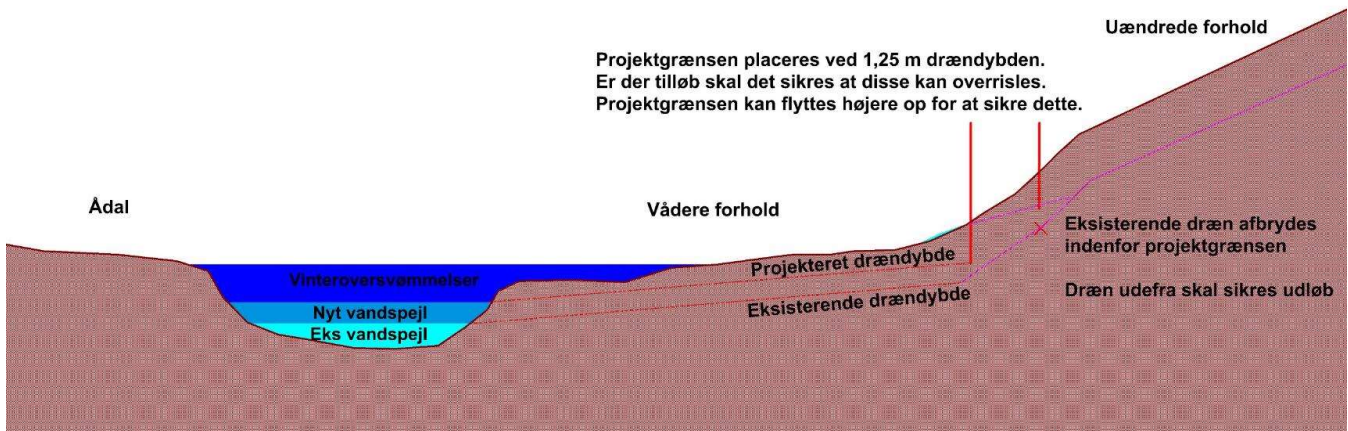
CO2

- Beregningsarket er målrettet ordningerne Klima-Lavbund og LDP-Lavbund.
- Beregningsarket skal anvendes til estimering af CO2-effekten ved aktiv udtagning af kulstofrige lavbundsjorder.
- Beregningsmetoden skal udelukkende betragtes som et værktøj til estimering af CO2-effekten i udtagningsprojekter, hvor den beregnede effekt alene anvendes som redskab til prioritering af projekterne inden for de forskellige tilskudsordninger.
- Metoden egner sig ikke til effektberegninger i forbindelse med salg af CO2-kvoter ligesom den beregnede effekt vil afvige fra den effekt der beregnes i den nationale opgørelse.
- Metoden er udviklet i et samarbejde mellem AU (Steen Gyldenkerne og Mogens H. Greve), GEUS (Simon Stisen) og MST

CO2

- Drændybdeberegninger ikke velegnet til kulstofrig jord
- Underestimerer CO2-effekten
- Drændybdeberegningerne skal stadig anvendes til afgrænsning af projektområdet

Nyt N-regneark i 2023

- Formlerne til beregning af kvælstoftabet fra vandløbsoplandet og det direkte opland er opdateret
- Der er indsat automatisering i forhold til vandløbsoplandet (DMI-grid)
- Til overrisling anvendes nu korrigeret nedbør (ikke nettonedbør, hvor fordampning fratrækkes)
- Der anvendes hele det direkte opland til overrisling, men kun hvis der laves overrisling fra det drænedede direkte opland.

Inddata: DMI-gridnr. (maks 24 grids kan indtastes)							

Nedbør
A= mm
Andelen af sandjord i vandløbsoplandet i %
S= %
Andelen af dyrket areal i oplandet i %
D= %
Oplandets størrelse i ha
Areal= ha

Uddata: Gennemsnitligt, årligt kg N-tab pr. ha opland
Ntab = kg N/ha
N-tab fra oplandet
TotNtab = kg N

Direkte opland
Tilførsel på baggrund af oplandsarealets størrelse beregnes på baggrund af AU, Ecoscience. *Notat opdatering af N regneark november 2021
Formel: $Ntab = 1.131 * EXP(-9,97740 + 1,57207 * \ln(nedb_kor_mm) - 0,00504 * sand_pct + 0,06681 * dyrkpct - 0,00046621 * dyrkpct^2)$

Inddata: Indtast

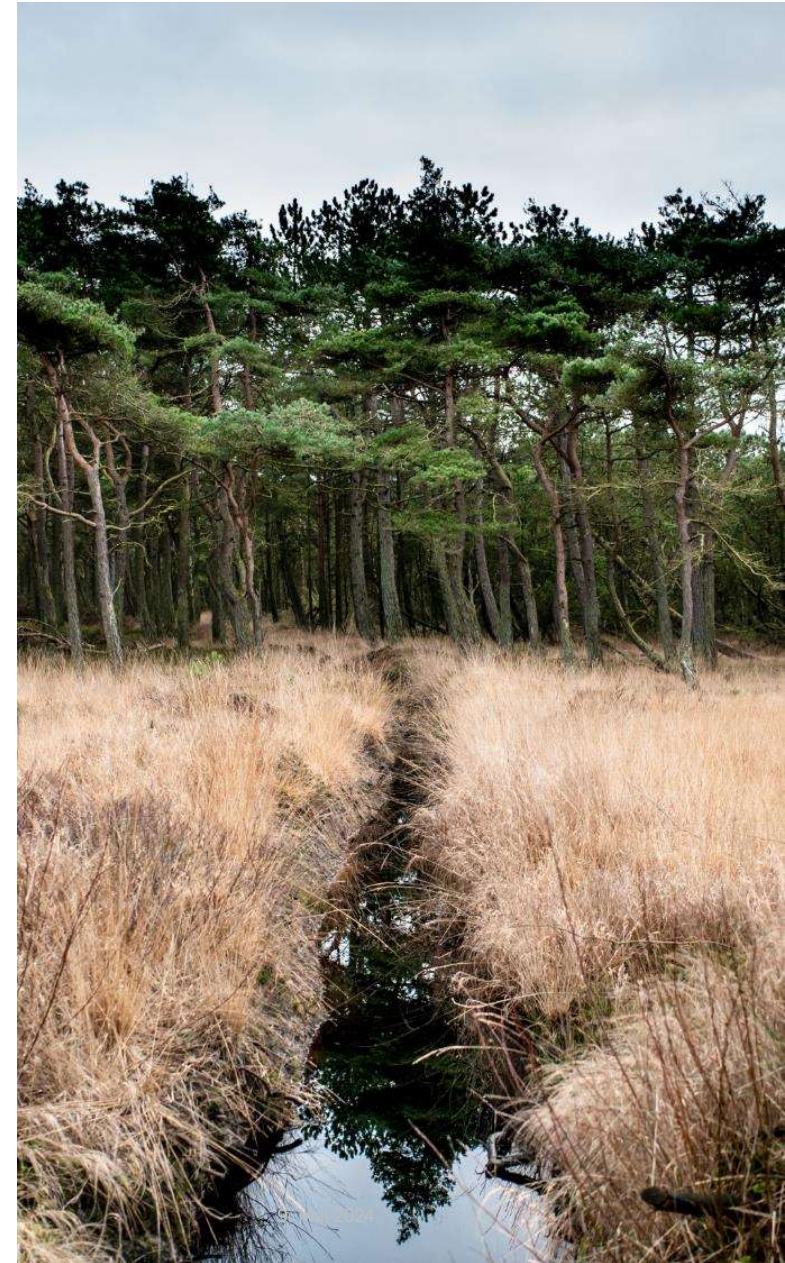
Nedbør
A= mm
Andelen af sandjord i oplandet i %
S= %
Andelen af dyrket areal i det direkte opland i %
D= %
Oplandets² størrelse i ha
Areal= ha

Uddata: Gennemsnitligt, årligt kg N-tab pr. ha opland
Ntab = 0,0 kg N/ha
N-tab fra oplandet
TotNtab = 0,0 kg N

Regneark til beregning af fosfortab fra vandløbsbrinker og grøfter

- **Århus Universitet har udviklet en metode til bestemmelse af det fosfortab, der er fra vandløbsbrinkerne (<https://dce2.au.dk/pub/TR263.pdf>)**
- **Det kan anvendes når der foretages ændringer i vandløbet, såsom genslyngning eller hævnning af vandløbsbund**
- **Det kan anvendes når der lukkes grøfter i forbindelse med vådlægningen**
- **Der udregnes på baggrund af ovenstående, et fosfortab før og efter tiltag. Reduktionen i fosfortab kan modregnes det beregnede fosfortab i P-regnearket**

Beregning af fosfortab fra grøfter

- **Metoden til grøfterne er simpel**
- **Der indtastes samlet længde af grøfter der sløjfes, samt gennemsnitlig dybde.**
- **Derefter vælges Landskabstype (hedeslette eller moræne) og georegion.**
- **Dette skal også anvendes hvis der laves nye grøfter.**

Samlet længde	<input type="text"/>	meter
Dybde gennemsnit	<input type="text"/>	meter
Landskabstype	<input type="text"/>	rulleliste
Georegion	<input type="text"/>	rulleliste
Fosfor i georegion	<input type="text"/>	kg P/m ³
Brinkerosionsrate	<input type="text"/>	mm/m/år
Brinkerosion	<input type="text"/>	m ³ /m/år
Fosfor i brink	<input type="text"/>	kg P/m/år
Fosfor fra grøft	<input type="text"/>	kg P/år

Beregning af fosfortab – Resultat

- Resultaterne fra vandløbet og grøfterne er samlet i én fane.
- Fosforbalancen er angivet nederst
- En positiv værdi indikerer en tilbageholdelse
- En negativ værdi indikerer en frigivelse
- Der kan være en netto-frigivelse, hvis brinkarealet øges som følge af genslyngningen eller det er et rørlagt vandløb der åbnes.

Vandløb

Fosfortab FØR = 113,7 kg/år

Fosfortab EFTER = 104,9 kg/år

Grøfter

Fosfortab FØR = 4,5 kg/år

Fosfortab EFTER = 0,0 kg/år

Fosforbalance* 13,2 kg/år

*Negativt tal er en frigivelse og positivt tal er en tilbageholdelse

Fosforrisikovurdering til kystvand

- Når der vurderes at være en fosfor mer-udledning til et kystvand anvendes NP-vekselkursen til fosforrisikovurderingen
- Man "veksler" kvælstof for fosfor. Metoden tager højde for fosforfølsomheden af kystvandet. Jo højere værdi, desto mere følsom er kystvandet for udledning af fosfor
- Med nuværende praksis kan man "veksle" 30% af projektets kvælstofreduktion. Vi arbejder på at man kan "veksle" op til 100% af kvælstofreduktionen
- Det kan man gøre, fordi at fosforudledningen ikke har en negativ effekt, før alt kvælstofeffekt er væk.

Nuværende praksis

Vekselkurs		
Projekt navn =	<input type="text"/>	
Delvandopland =	Als Fjord	Rulleliste
Vekselkurs =	1	Vekselkurs fra rulleliste
N-retention =	1000,0	Kvælstof (kg)
P-frigivelse =	1000	Fosfor (kg)
Tilbageværende N-effekt (%) =	0,0	
Fosforrisikovurdering =	Afværge	Ved resultat under 70 % kræves afværge

Fosforafværge		
P-frigivelse =	300,0	Fosfor (kg)
Tilbageværende N-effekt (%) =	70,0	
Fosforrisikovurdering =	OK	
P-reduktionsbehov =	700,0	Fosfor (kg)

Arbejder hen mod nedenstående

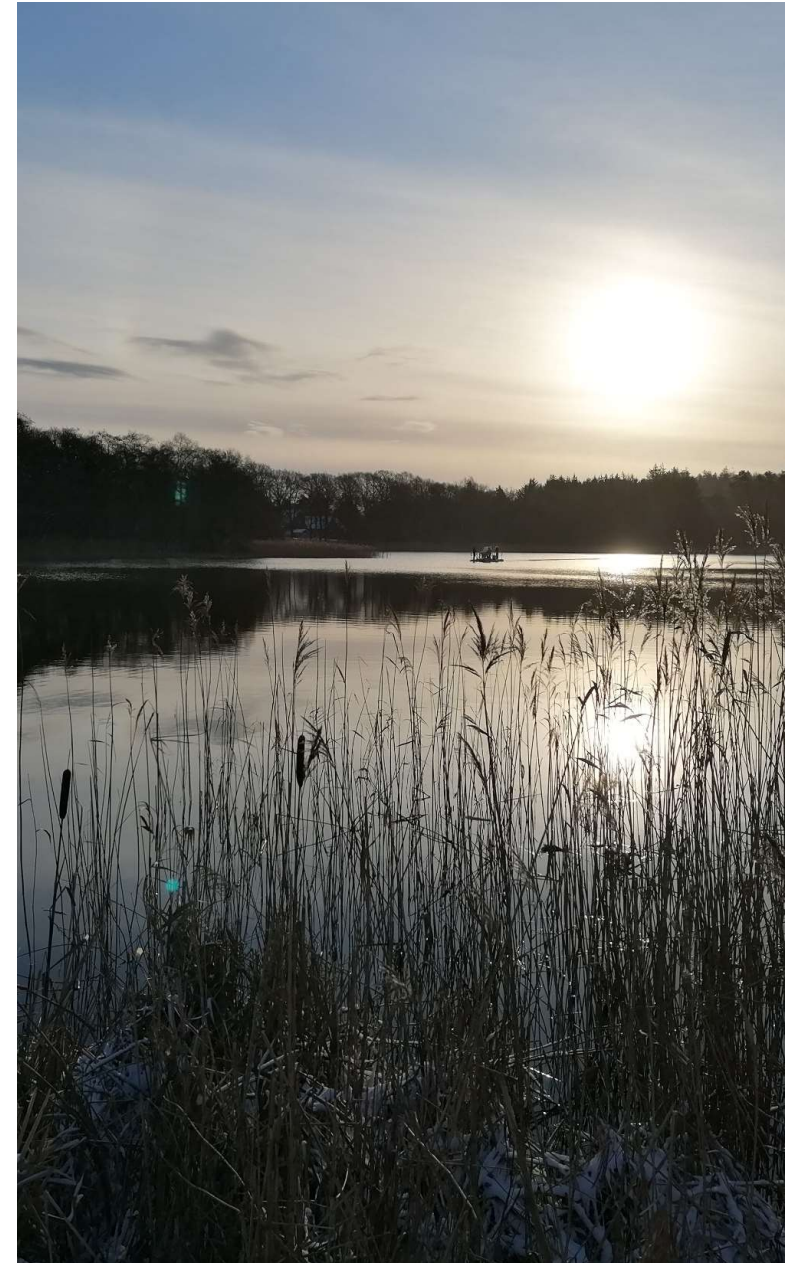
Vekselkurs		
Projekt navn =	<input type="text"/>	
Delvandopland =	Als Fjord	Rulleliste
Vekselkurs =	1	Vekselkurs fra rulleliste
N-retention =	1000,0	Kvælstof (kg)
P-frigivelse =	1000	Fosfor (kg)
Tilbageværende N-effekt (%) =	0,0	
Fosforrisikovurdering =	OK	Ved resultat under 0 % kræves afværge

Fosforafværge		
P-frigivelse =	<input type="text"/>	Fosfor (kg)
Tilbageværende N-effekt (%) =	<input type="text"/>	
Fosforrisikovurdering =	OK	
P-reduktionsbehov =	<input type="text"/>	Fosfor (kg)

Fosforrisikovurdering ved nedstrøms søer

- Hvis realisering af projektet medfører en merudledning af fosfor til en nedstrøms beliggende sø, skal der foretages en vurdering af om søens tilstand påvirkes negativt.
- I regnearket med fosforrisikovurdering til kystvand (NP-vekselkurs) er tilføjet en fane, der kan anvendes som hjælp til denne vurdering.
- Regnearket giver ikke et facit som ved vekselskursen.
- Der findes i fanen vejledningstekst, som kan anvendes til vurderingen.

Fosforrisikovurdering ved nedstrøms søer

- Fanen indeholder oplysninger fra 424 søer med kendt tilløb og afløb.
- For disse søer er der beregnet en fosforbelastning og indsatsbehov.
- I den grønne tabel kan man ved at vælge søens navn på rullelisten, fås en række oplysninger om søen

Informationer om søen		
Sønavn	Holstebro Vandkraftsø	rulleliste
Sø-ID	429	
Kommune ID	Holstebro	
Vandistrikt	Jylland og Fyn	
Hovedvandopland	Nissum Fjord	
Areal	58,8	ha
Gennemsnitsdybde	1,62	m
Søvolumen	952560	m ³
Opholdstid	0,003	år
Typologi	9	se tabel 1
Vandføring	356106793,3	m ³ /år
Baselinebelastning	33509	kg P/år
Målbelastning	20445	kg P/år
Indsatsbehov*	13064	kg P/år

*Negativ værdi betyder at der ikke er et indsatsbehov

Fosforrisikovurdering ved nedstrøms søer

- I den blå tabel vises søens samlede økologiske tilstand, samt indløbskoncentrationen af fosfor til søen
- Indløbskoncentrationen er beregnet på baggrund af mængden af vand søen modtager (vandføring) og fosforindholdet som søen modtager (baselinebelastningen)
- Projektets vurderede fosforfrigivelse benyttes til at beregne en ny indløbskoncentration i søen, som kan indgå i en samlet vurdering.

Holstebro Vandkraftsø

Fosforrisikovurdering		
Søens samlede øko. Tilstand	Mt	se tabel 2
Vurderede P-frigivelse	700	kg/år
P-konc. i indløb i søen	0,094	mg/l
P-konc. i indløb + projektet	0,096	mg/l

Arreskov sø

Fosforrisikovurdering		
Søens samlede øko. Tilstand	Rt	se tabel 2
Vurderede P-frigivelse	700	kg/år
P-konc. i indløb i søen	0,062	mg/l
P-konc. i indløb + projektet	0,186	mg/l

Fosforrisikovurdering ved nedstrøms søer

- Den orange tabel giver oplysninger om søens målsætning og tilstand for de forskellige sø-parametre.
- I den samlede vurdering bør man forholde sig til om projektet påvirker tilstanden af de enkelte sø-parametre.

Tilstand og målsætning

	Målsætning	Tilstand
Fytoplankton*	Gt	Ukendt
Klorofyl a*		Ht
Akvatisk flora**	Gt	Gt
Vegetation**	Gt	Gt
Fytobenthos**	Gt	Ukendt
Bunddyr	Gt	Ukendt
Fisk	Gt	Ukendt
Sigtbarhed	Gt	Mt
Kvælstof	Gt	Ikke i mål opfyldelse
Fosfor	Gt	Gt
Ilt	Gt	Gt

* Hvis *Fytoplankton* ikke er målt, anvendes *Chl.a.* som kvalitetselement.

** Hvis både *fyto*benthos og *vegetation* er målt, anvendes *akvatisk flora* som kvalitetselement. Hvis *fyto*benthos ikke er målt anvendes *vegetation* som selvstændigt kvalitetselement.

Miljøministeriet
Miljøstyrelsen

Ministeriet for Fødevarer,
Landbrug og Fiskeri
Landbrugsstyrelsen

Session: Nyt om fosforvådområder og restaurering af ådale

Kenneth Dryden
Lars Mikael Kjellerup Larsen
Ivan Mandrup Kjær

Nye ordninger

Nye indsatser på vand- og klimaprojekter

Vand- og klimaprojekter består fra 2024 af fire indsatser

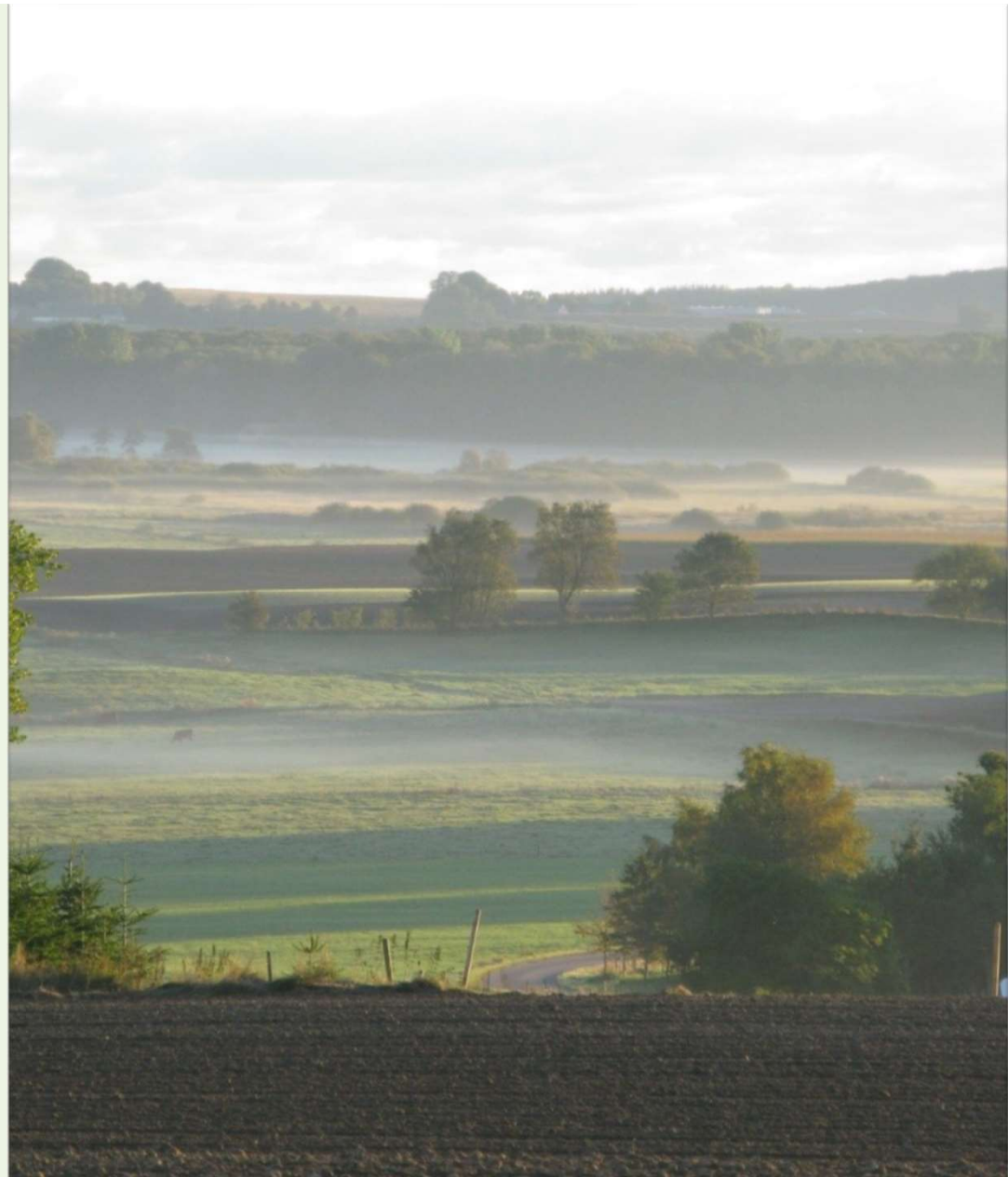
- Kvælstofvådområdeprojekter
- Lavbundsprojekter
- *Fosforvådområdeprojekter*
- *Projekter om restaurering af ådale*

Mulighed for at søge om tilskud til fosforvådområder og restaurering af ådale er ny i 2024.

Udkast til bekendtgørelse kommer snart i høring.

Ordningen forventes at åbne 20. juni med ansøgningsfrist 3. september.

Ansøgningspulje på 14 og 18 mio. kr.

Fosforvådområder

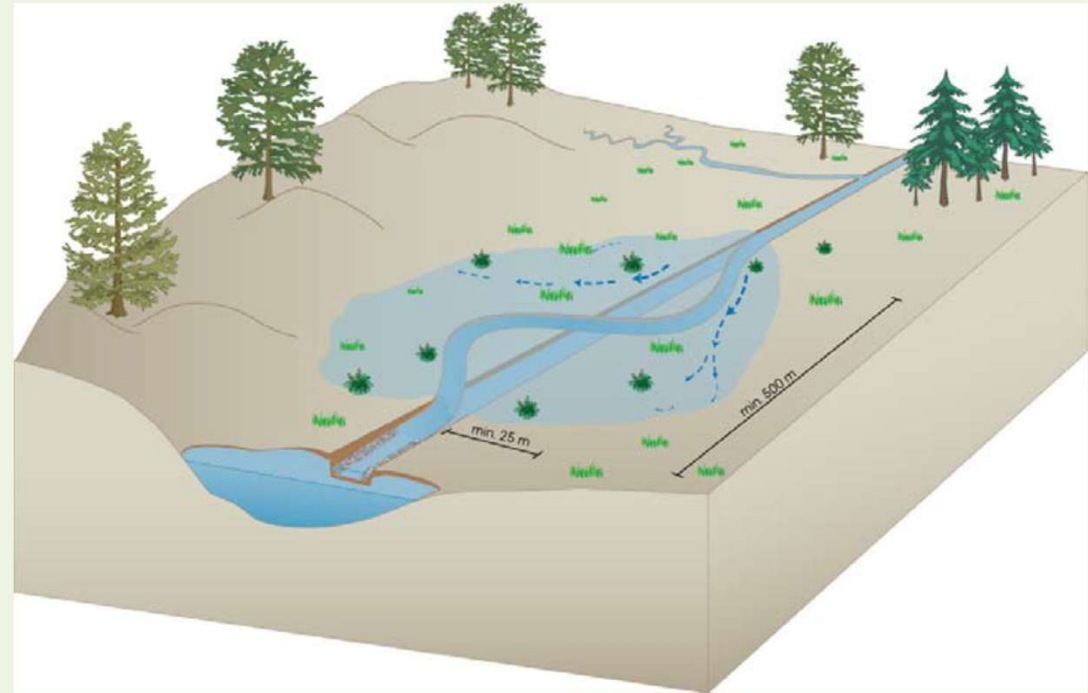
Fosforvådområder er et virkemiddel i VP3 der skal bidrage til at reducere fosforudledningen til søer med mindst 4.000 kg fosfor pr. år., gennem etablering af ca. 800 ha vådområder.

I alt er ca. 200 søer omfattet af indsatsen og fremgår af bilag 3 til bekendtgørelsen.

Projektet etableres umiddelbart opstrøms en sø med et fosforindsatsbehov ved at genoprette og omlægge vandløb, så der igen kommer et mere naturligt samspil mellem vandløbet og ådalen.

Herved sikres oversvømmelse af arealer langs vandløb ved store vandføringer, så det partikelbundne fosfor kan bundfældes og tilbageholdes på arealerne langs vandløbet, så det ikke udledes til søen.

Projektet skal være omkostningseffektivt.

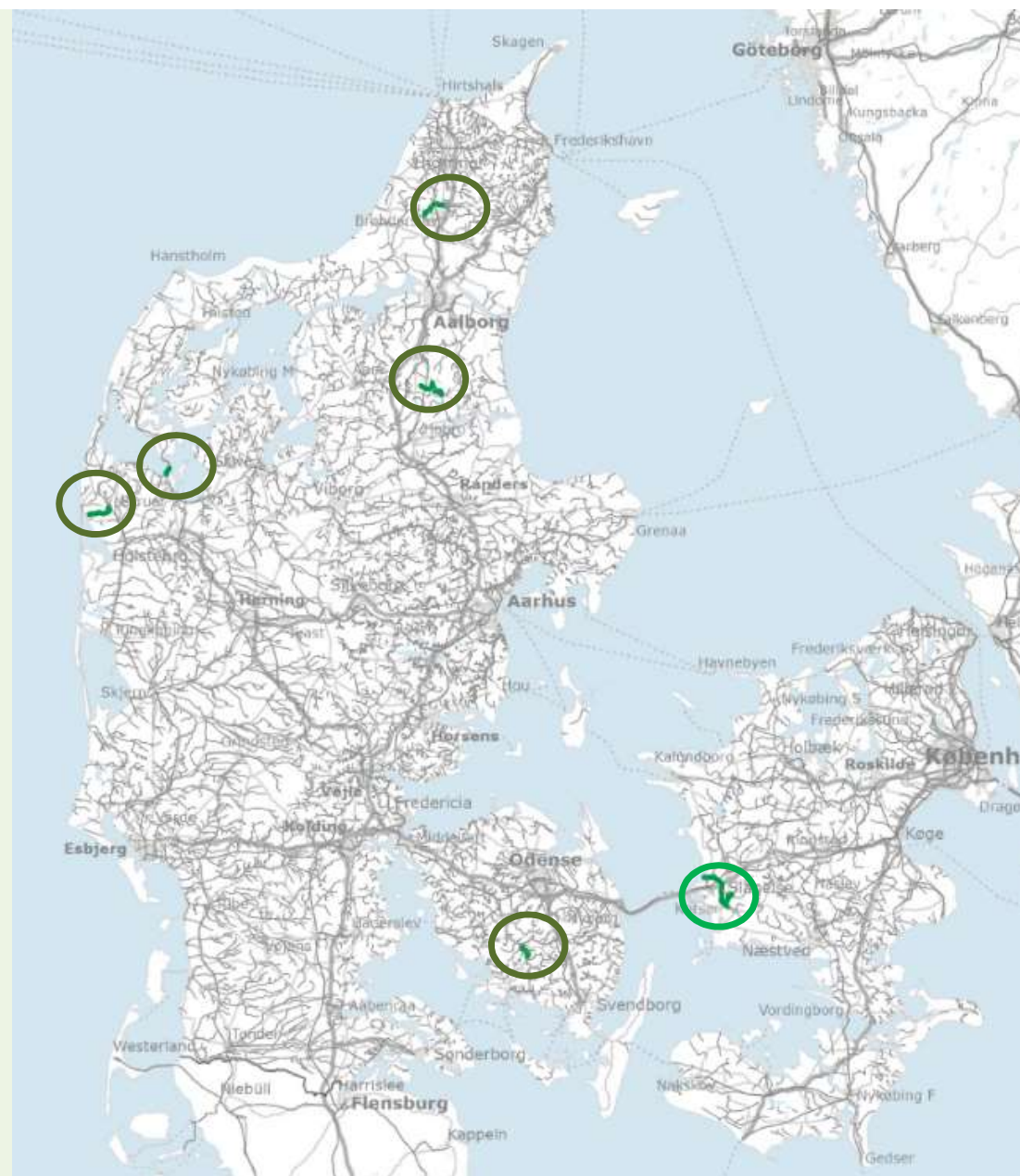
Restaurering af ådale

Formålet med restaurering af ådale er at forbedre af de fysiske forhold og bidrage til opfyldelse af de fastsatte miljømål for udvalgte vandløbsstrækninger.

Indsatsen indebærer en genskabelse af sammenhængen mellem vandløb og de vandløbsnære arealer gennem en restaurering af vandløbet og dets ådal.

Indsatsen vil også bidrage til fjernelse af kvælstof og til reduktion af udledning af drivhusgas samt eventuelt fjernelse af fosfor.

Indsatsen er fastsat for ti udvalgte vandområder.

De konkrete vandområder

<u>Vandområdenr.</u>	Kommune:	vandløbsnavn:
o8996	Slagelse	Vårby Å
o8295	Slagelse	Vårby Å
c00352	Slagelse	Seerdrup Å - <u>Styrterenden</u>
o8980	Faaborg-Midtfyn	Odense Å
o8887_a	Mariagerfjord	Villestrup Å
o7373_x	Mariagerfjord	Hummelbæk
o7390	Mariagerfjord	Villestrup Å
o8957	Brønderslev	Ry Å
o8800_a	Lemvig	Fåremølle Å
o7032	Struer	Kirstens Bæk

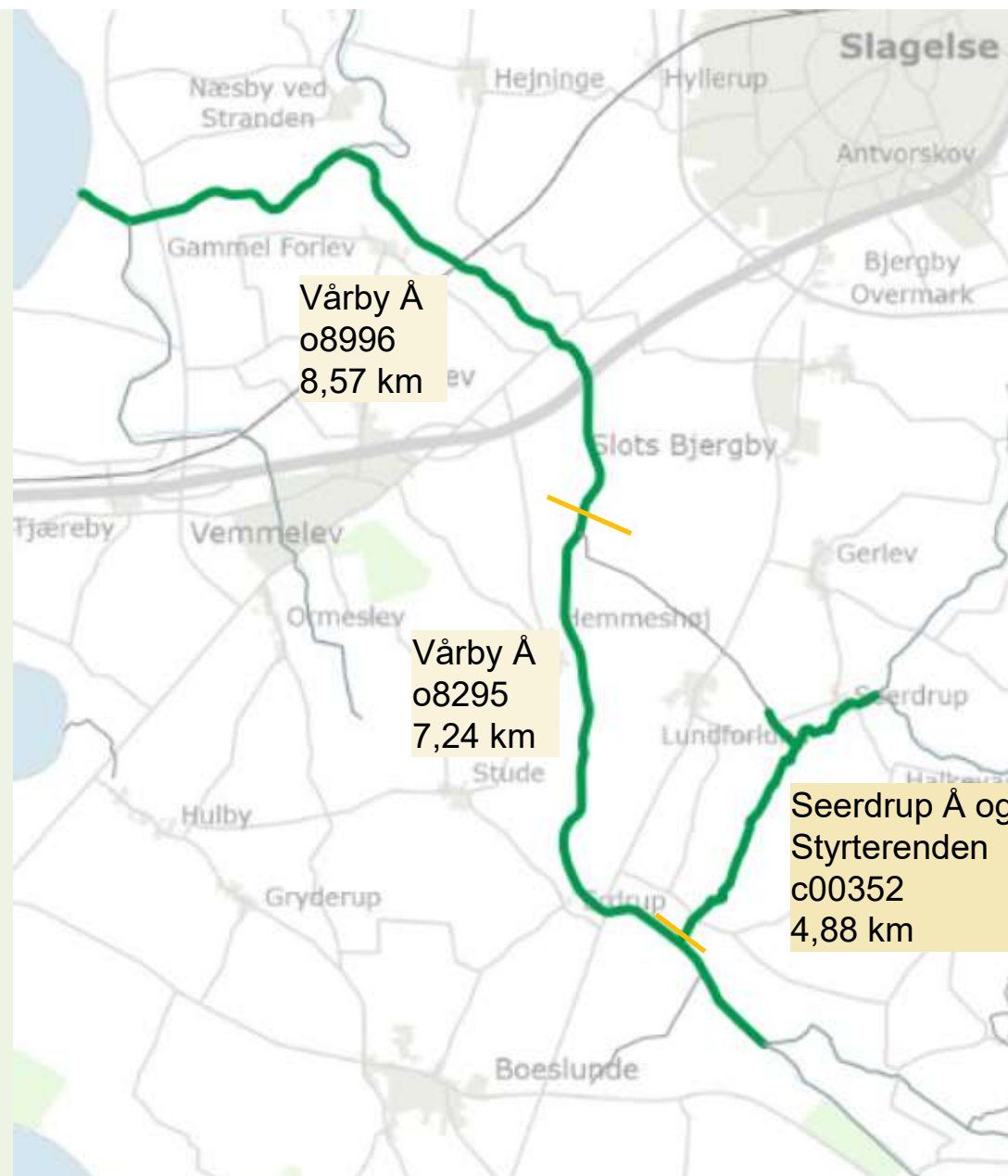
Restaurering af ådale

Projektet skal sikre:

- naturlig dynamik i vandløbet ved genslyngning af vandløbet
- genskabelse af naturlig hydrologi i ådalen ved hævnning af vandstand og lukning af dræn mv.
- ekstensivering af landbrugsdriften i ådalen

Det er muligt at søge om tilskud til flere vandområder samlet i én ansøgning, der enten omfatter forundersøgelse eller gennemførelse.

I det tilfælde tages der udgangspunkt i projektets samlede omkostningseffektivitet baseret på summen af de enkelte vandområders referenceværdi.

Ansøgning om tilskud

To nye skemaer til de to indsatser i Tast selv

Skematype	Produktionsår	Frist på ansøgning	
Ansøgning	2024	01.01.2023	Opret
Fosforvådområde	2024	-	Opret
Restaurering af ådale	2024	-	Opret

Særlige kendetegn ved skemaerne:

- uden valideringer
- send bilag via mail til vkp@lbst.dk
- projektførelse kommer til at ske via mail

Krav til etablering af fosforvådområder og restaurering af ådale

	Fosfor-vådområder	Restaurering af ådale
Ansøger	Kommuner	Kommuner
Primære formål	Fosfor (P)	God økologisk tilstand i vandområde
Synergier	-	CO ₂ , Kvælstof (N) og Fosfor (P)
Projekttiltag	Genskabelse af naturlig hydrologi	Genskabelse af naturlig hydrologi
Placering	Opstrøms sø	Udpeget vandområde (vandløbsstrækning)
Omkostningseffektivitet	16.500 kr. pr. kg fosfor	1.200.000 kr. pr. km vandområde
Tilskudsprocent	100%	100%
Kompensation	Jordfordeling (køb-salg), værditab og engangskompensation	Jordfordeling (køb-salg), værditab og engangskompensation
Tinglysning af servitut	Ja	Ja
Ansvarlig myndighed	Landbrugsstyrelsen	Landbrugsstyrelsen

Ministeriet for Fødevarer,
Landbrug og Fiskeri
Landbrugsstyrelsen

Permanent ekstensivering

Udtagningsdag 8. maj 2024

Ivan Mandrup Kjær

Tilskud til at udtage landbrugsarealer for at reducere kvælstofudvaskning og klimapåvirkning samt fremme biodiversitet.

Bemærk: Forbehold for EU-Kommissionens godkendelse

Hvordan søger du:

- **Du ansøger tilsagn i efteråret 2024 i særligt skema**
 - Husk indtegning af de ansøgte marker i Internet Markkort
- **Du kan få din udbetaling i 2. halvår 2025**
- **Ansøger skal anmelde arealet hvert år i tilsagnsperioden**
- **Vi tinglyser servitut**

Hvilke arealer kan du søge til:

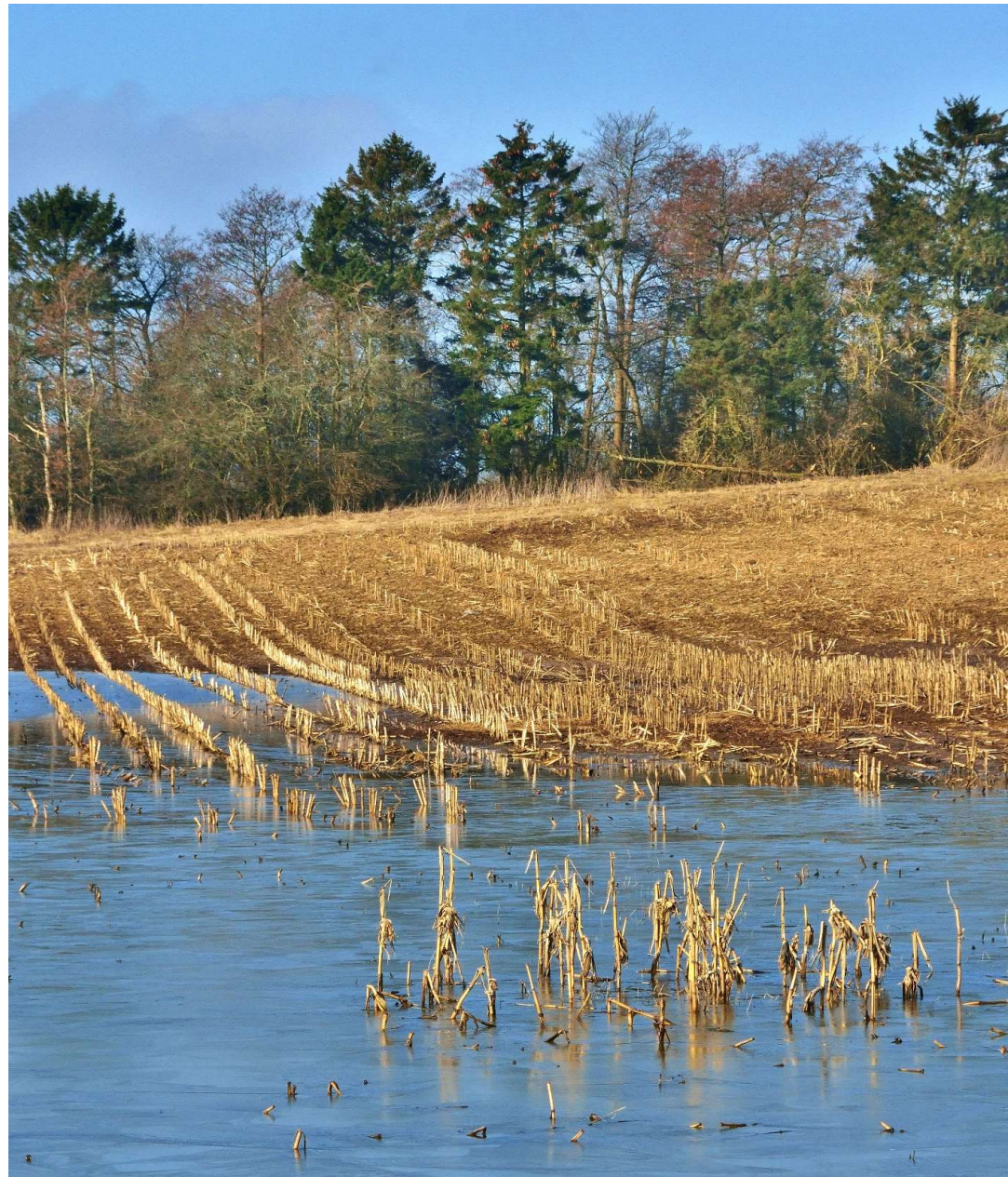
Du kan søge til både tørre og våde landbrugsarealer.

Du kan ikke søge til arealer, der i forvejen er omfattet af forbud mod

- brug af pesticider, og
- brug af gødning, og
- forbud mod omlægning, dvs jordbearbejdning, såning, mv.

Du kan fx ikke søge til:

- § 3-arealer
- Visse fredede arealer
- Arealer med tilsagn
- Bio-ordninger

Tilskudssatser (engangsudbetaling)

- omdriftsareal: 82.500 kr/ha
- permanent græsareal: 35.500 kr/ha

Det udbetalte tilskud baseres på arealanvendelse/afgrødekod i en referenceperiode (forventeligt 2021-23)

Du kan også søge:

- grundbetaling, OBS på krav til landbrugsaktivitet,
- Ø-støtte
- (Pleje af græs- og naturarealer)

Betingelser

- **Kun ejer kan søge tilsagn**
- **Arealet skal være et landbrugsareal, der er anmeldt i Fællesskemaet i referenceperioden.**
- **Minimumsareal: 0,3 ha**
- **Tinglysning af servitut på arealet:**
 - **Forbud mod pesticider**
 - **Forbud mod gødning**
 - **Forbud mod omlægning (dvs. jordbehandling, såning, tilplantning)**
 - **Forbud mod tilskudsfodring**
 - **Krav om at arealet skal indgå i vand- eller miljøprojekt, hvis relevant**

Landbrugsstyrelsen tinglyser servitut med forbud m.v

Landbrugsstyrelse betaler for tinglysningen.

Tinglysningen betyder, at du skal opfylde krav fx forbud også efter tilsagnsperiodens ophør.

Mere info

- **Pressemeddelelse fra Departementet**

[Ny ordning skal sikre udtagning af landbrugsjord og hjemtagning af midler fra EU \(fvm.dk\)](#)

- **Faglig nyhed fra LBST**

[Ny tilskudsordning giver tilskud til at udtage landbrugsarealer til gavn for miljø, natur og klima \(lbst.dk\)](#)

- **Faktaark og Spørgsmål/Svar på hjemmesiden:**

[Permanent ekstensivering - her kan du læse mere. \(lbst.dk\)](#)

Permanent Ekstensivering

**Bemærk - ordningen er fortsat under udarbejdelse
Vi afventer EU-Kommissionens endelige godkendelse!**

Tak for opmærksomheden

Hvordan skaber udtagningsprojekter værdi for lodsejere

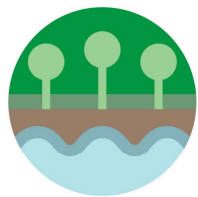

Lodsejermotivation

What's in it for me? → Hvad, hvordan, hvorfor?

v/ Rikke Skyum

Udtagningskonsulenterne

DJURSLAND
LANDBOFORENING

Den røde tråd:
"Proaktivt landmandskab"

- Tag ejerskab over fremtidig arealanvendelse
- Inddragelse → Lav en strategi → Vær forberedt
- Engagement → Vær egoistisk → Det er meningen

Hvad gør vi?

- ✓ Kontakt med en nøglelodsejer, der er nysgerrig på muligheder
- ✓ Drøfter område med kommune
- ✓ Udpeger øvrige nøgle"nabo"lodsejere sammen med 1. lodsejer
 - Gerne 6-8 stk. → de kontaktes pr. telefon: "Vil du vide mere?"
- ✓ Afholdelse af "**nabomøde**"
- ✓ Overlevering af projekt til kommune / NST
 - Selve projektområdet fastlægges
- ✓ Afholdelse af fuldt lodsejermøde sammen med kommune/NST

A woman with long brown hair, wearing a black patterned top, is looking at a large map. The map is divided into three sections. The left section shows a topographic map with green and brown terrain. The middle section shows an aerial photograph of a rural area with a large green highlighted area. The right section shows a detailed topographic map with contour lines and various geographical features. The text "Hvordan afvikler vi nabomødet?" is overlaid in white on the map.

Hvordan afvikler vi nabomødet?

Praktisk:

- Afholdes enten hos os eller i lokalområdet (1. lodsejer bestemmer)
- Vi deltager altid (og kun) 2 udtagningskonsulenter
- Vi får printet store kort over området

Dagsorden:

- Velkomst (evt. bordet rundt)
- Fremtidig arealanvendelse? – politiske forventninger + egne forventninger
- Hvad ved vi om området? – gennemgang af kortudpegninger
- Hvordan er økonomien? – kort gennemgang af udtagningsordninger
- Hvad ved I om området? – indtegning på store kort + dialog om løst og fast
- Evt. videre forløb – vi konkluderer altid på mødet ifht forundersøgelse

Slides fra møde (I)

Politiske forventninger

Landbrugsaftalen fra oktober 2021 (inkl. miljøgaranti):

Reduktioner på 13.000 t N (2027) + 55-65 % CO₂e (2030)

NYHED Læsetid: 5 min.

Heunicke: Vi vil levere på forskernes kvælstofmål

Vi skal have reduceret med 18.000 ton kvælstof i 2027, sagde miljøministeren under samråd. Hidtil er der kun aftalt en vej til godt 10.000

27. oktober 2023 kl. 03:00

Minister varsler afgørende landbrugsforhandlinger i starten af 2024

Miljøminister Magnus Heunicke præsenterede ingen nye tiltag til at forbedre vandmiljøet på et samråd i Folketinget. Men

Information
(27/10)
18.000 t (13+5)

Fremtidig arealanvendelse?

-

Egne overvejelser

- Hvem skal/vil eje min lavbundsjord om 5/10 år?
- Hvilke arealer kan/må dyrkes på sigt?
- Hvad skal jeg dyrke?
(lavbund, energi, brak, afgrøder?)
- CO2-afgift (Svarer: 10 kr./t/år)?
- Udgifter til pumpelag/diger?
- Midler nu kontra senere?
- Bør jeg have en strategi?

Slides fra møde (II)

Hvorfor har vi valgt den form?

- ❖ Giver rum til dialog
 - Trygt rum – få personer, der (ofte) kender hinanden
 - Vi kommer vidt omkring på nabomøderne (politik, afvanding, CO2 etc.)
- ❖ Skaber ejerskab for den enkelte
 - Vi kan tale om den enkeltes input og evt. bekymringer
 - Det er lodsejernes ønsker, der er afgørende (for at kunne lave projekter)
- ❖ Lodsejermotivation/-udfordring er forskellig – kan vi spotte den?
 - Fx Jordkøber/-sælger, jæger, dyrkning, husdyr
- ❖ Når vi holder fuldt lodsejermøde, kender vi (måske) hovedinteresser/problematikker i området
 - og vi har (måske) allerede en håndfuld ambassadører 😊

Fortællinger som redskab i udtagningsprojekter

Inge-Merete Hougaard, Institut for Antropologi

Temadag om udtagningsindsatsen, 8. maj 2024

KØBENHAVNS UNIVERSITET

Fortællinger om fortid, nutid og fremtid

- Fortid
 - Historier om landskabet
 - Tilknytning
- Nutid
 - Interesser og brug
 - Økonomi og lovgivning
 - Sociale relationer og naboskab
- Fremtid
 - Planer og visioner
 - Livssituation

Hvad er fortællinger

- Myter, sagn
- Livshistorier, lokalhistorier
- Fortællinger om landskabet, landbruget og naturen
- Fortællinger om tidligere møder ml. lodsejere og forvaltning
- Fortællinger (eksempler) fra andre steder

Dalsgaard et al. (kommende udg.): Samskabte Landskaber

Hvor er fortællingerne

- Lodsejermøder
- Samtaler ml. lodsejer og forvaltning (fx tlf.)
- Køkkenbordssamtaler
- Markvandring
- Lokale blade
- Sociale medier
- Borgermøder

Interesser i at deltage i udtagningsprojekter

- Ændrede livsomstændigheder, fx pension
- Arrondering, jordfordeling
- Bedriftsændringer, udvidelser
- Herlighed og godt naboskab

Krøjer et al. (2022): Ny jordreform i Danmark

Barrierer for deltagelse i udtagningsprojekter

- Skepsis overfor effekten
- Forandringer i landskabet
- Tidligere møder og ordninger
- Fremtidige muligheder
- Det sociale landskab

'Den sociale forundersøgelse'

- Undersøge og forstå motivationer og bekymringer
- Relationer og samarbejde
- Anerkende ståsted og situation

LYT TIL LANDSKABET

FORTÆLLINGER FRA ET LANDSKAB I FORANDRING

www.lyttillandskabet.dk

Forskningsprojektet *Lokale Landvindinger*

Stine Krøjer

stine.krojer@anthro.ku.dk

Inge-Merete Hougaard

imh@anthro.ku.dk

Lone Søderkvist Kristensen

lokr@ign.ku.dk

Kathrine Dalsgaard

kathrine.dalsgaard@anthro.ku.dk

KØBENHAVNS UNIVERSITET

Hvordan skaber udtagningsprojekter værdi for lodsejere?

8. maj 2024

Kristian Therkildsen (lodsejer Kvong Mose)

Jan Pedersen (Varde Kommune)

Anita Hingstman Rasmussen (udtagningskonsulent SAGRO)

Udtagningskonsulenterne

Introduktion til området

<https://www.linkedin.com/feed/update/urn:li:activity:7173357221811023873>

Udtagningskonsulenterne

SAGRO
Viden og vækst

Baggrunden for projektet

2018

2024

Vådområdeprojekt Kvong Mose

- Hvordan var processen?
- Hvordan foregik jordfordelingen?
- Betæneligheder ved projektet?
- Hvordan skaber projektet værdi?
 - Lodsejere
 - Lokalsamfundet
- Hvordan drives området i dag?

Tidslinje

- Supplerende forundersøgelse: August 2014 – februar 2015
- Tilsagn til realisering: November 2015
- Jordfordeling: December 2015 - november 2016
- Detailprojektering: Juli 2016 – december 2017
- Myndighedsbehandling: Januar 2018 – april 2018
- Anlægsarbejde: August 2018 – juni 2019
- Afrapportering: Juni 2019 - august 2020

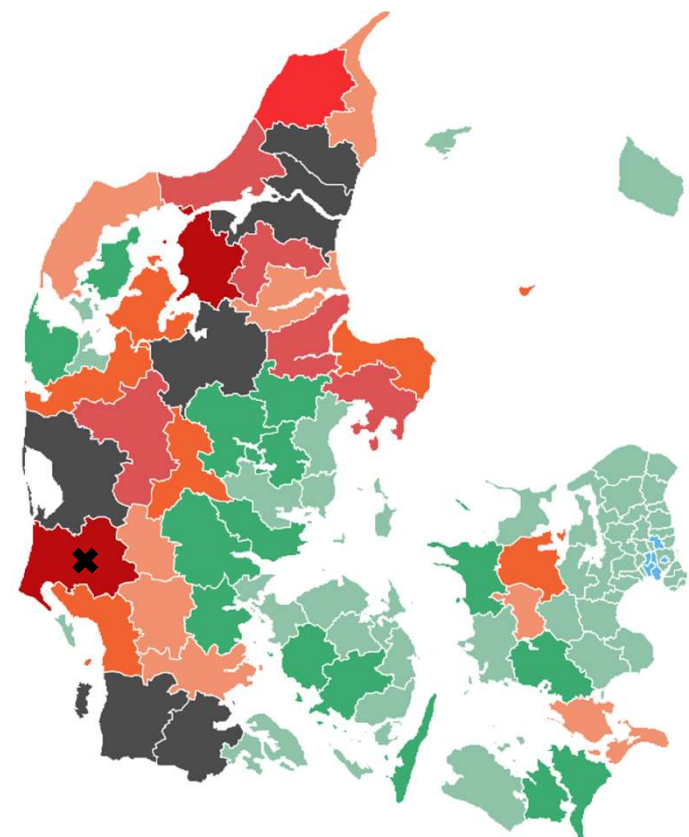
Bottom-up proces

- Det er vigtigt at interessen skabes nedefra
- Landbrugsorganisationerne har ofte kontakten til lodsejerne
- SAGRO har stort fokus på kvælstof- og klimaindsatsen
- Gratis screening til medlemmer – mange nye projektforslag
- Vigtigt at kommunerne er klar til at gribe projekterne
- Varde Kommune har afsat ressourcer til opgaven

Samarbejde mellem SAGRO og Varde Kommune

- Tæt samarbejde omkring projekter
- Tillid mellem alle parter
- Ser muligheder og tager udgangspunkt i lodsejernes ønsker
- Projekttype er ikke vigtigt i første omgang
- Lodsejerinddragelse giver ejerskab og større succesrate
- Søger midler til at SAGRO kan inddrages i forundersøgelsen

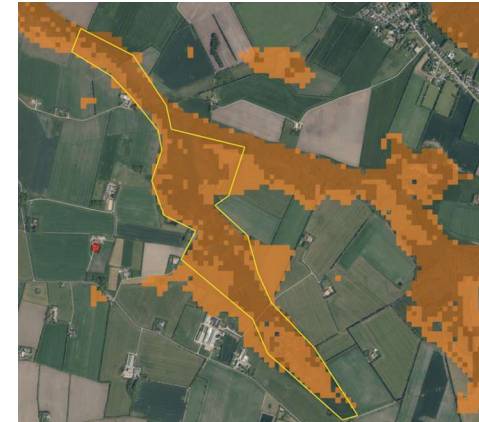
Kilde: Altinget.dk

Eksempel

1. Henvendelse (11,8 ha)

2. Første lodsejermøde (60 ha)

Forundersøgelse (135 ha)

Realiseringspotentiale (248 ha)

Projekter

Forundersøgelse (1.088 ha):

- 11 Vådområde- eller lavbundsprojekt

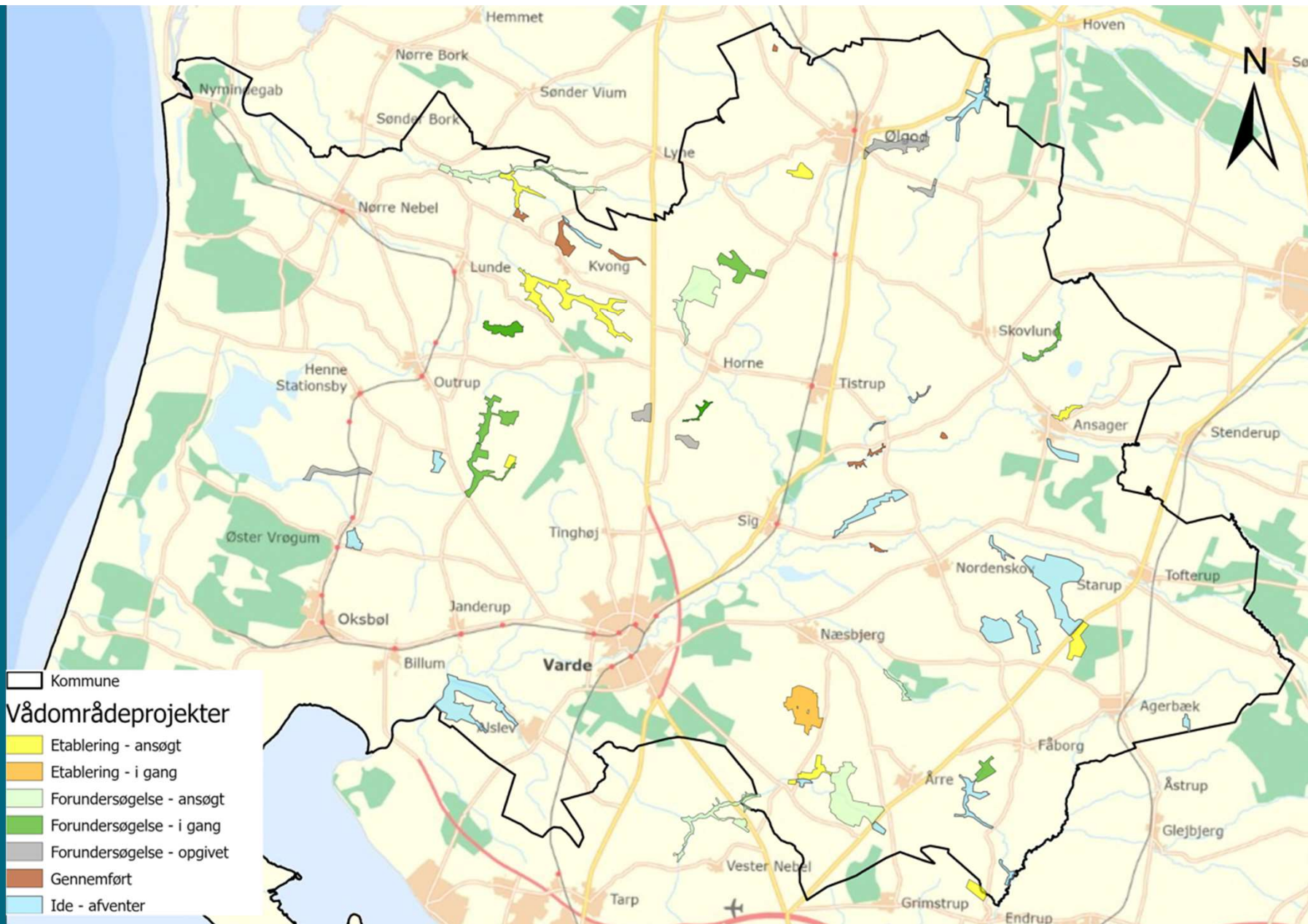
Realisering (677 ha):

- 2 Klima-lavbund
- 7 Vådområde- eller lavbundsprojekter

Næste runde/venteliste:

- 14 forundersøgelser

Fælles informationsmateriale

Vådområde- og lavbundsprojekter

Hvad er vådområde- og lavbundsprojekter?

Vådområde- og lavbundsprojekter er virkemidler til at reducere landbrugets udledning af kvælstof og CO₂. I Landbrugsaftalen fra oktober 2021 indgår et bindende reduktionsmål for landbrugets udledning af drivhusgasser. Derudover indgår der et mål for reduktion af landbrugets kvælstofudledning for at forbedre det danske vandmiljø.

Vådområdeprojekter har til formål at reducere udledningen af kvælstof til fjorde og kystvande. Formålet er at skabe itfrie forhold i jorden, så omsætningen af kvælstof øges.

Hovedformålet i lavbundsprojekter er at bremse frigivelsen af CO₂. Ved at genskabe naturlige vandstandsforhold, så arealerne bliver vandmættede, mindskes udledningen af CO₂. Dette skyldes, at jorden ikke længere iltes, og dermed bremses nedbrydningen af tørvejorden.

I projekterne kan der gøres brug af forskellige tiltag, f.eks. genslyng vandløb, hæve vandløbsbunden, sløje dræn og grøfter, eller føre dræn på terræn, så arealerne kan blive overrislet.

Projekterne har udover at reducere udledningen af kvælstof og CO₂, også andre synergieffekter, herunder udvikling af natur og biodiversitet, grundvandsbeskyttelse, okkerbekæmpelse, mulighed for rekreative elementer, øget herlighedsværdi og jagt m.m.

Frivillighed

Indsatsen er baseret på frivillighed og er 100 % finansieret af EU og staten. Som lodsejer er du en vigtig medspiller i projektet, og dit bidrag med lokalt kendskab til området har stor betydning for projektet. Du vil blive inddraget undervejs i projektet.

Tidsperspektiv og faser i et vådområde- og lavbundsprojekt

Projekterne gennemføres i et samarbejde mellem lodsejerne, Varde Kommune og SAGRO. Inden et projekt påbegyndes, er der en indledende dialog og involvering af lodsejerne i området. Selve projektet kan opdeles i to faser; forundersøgelse og realisering. Forundersøgelsen tager typisk 2 år, og er uforpligtende og uden omkostninger for lodsejeren.

Kommunen søger først tilsagn til en forundersøgelse. Når tilsagnet er modtaget, udarbejdes en teknisk- og ejendoms-mæssig forundersøgelse, der skal vise om det er teknisk muligt at gennemføre projektet, hvilke konsekvenser det vil have, samt lodsejernes holdning til projektet.

En forundersøgelse er ikke bindende for lodsejerne, men den viser om der er grundlag for at gennemføre et projekt. Hvis det er tilfældet, og lodsejerne fortsat er interesserede i at indgå i projektet, søger kommunen midler til en realisering af projektet. Efter realiseringen bliver forpligtelserne tinglyst på arealerne, som fremadrettet skal fastholdes som græs- og naturarealer med naturlige vandstandsforhold.

Kompensationsmuligheder

Der er forskellige kompensationsmuligheder når du indgår i et vådområde- eller lavbundsprojekt:

- Engangskompensation
- Erstatningsjord gennem en jordfordeling
- Køb/salg af jorden
- Salg med forkøbsret

Du kan fortsat modtage grundbetaling til arealet, hvis du har søgt og retmæssigt fået udbetalt grundbetaling i ét af årene fra 2015 og frem. Derudover er det muligt at søge tilskud til afgræsning eller slæt gennem ordningen "Pleje af græs- og naturarealer".

Fremtidig arealanvendelse

- Arealerne må anvendes til slæt eller afgræsning
- Jagt er tilladt
- Der må ikke tilskudsføres
- Der må ikke etableres skov
- Arealerne må ikke omlægges, gødes eller sprøjtes
- Tinglyst fastholdelse af græs- og naturarealer med ændret vandstand

Landbrugsaftalen 2021

"En fælles aftale der skal sikre den grønne omstilling, forbedre det danske vandmiljø og give bedre plads til naturen i landbrugslandet".

- Reduktion af landbrugets udledning af drivhusgasser i 2030 med 55-65 % i forhold til niveauet i 1990
- Udtagning af 100.000 hektar lavbundslande
- Reduktion i landbrugets udledning af kvælstof med 13.100 tons frem mod 2027
- Fokus på frivillighed og kollektive virkemidler såsom minivådområder, vådområdeprojekter, lavbundsprojekter og skovrejsning

Fælles informationsmateriale

<https://www.seges.tv/video/75738528/varde-kommune-i-front-med-udtagning>

Udtagningskonsulenterne

'Den sociale forundersøgelse'

- Undersøge og forstå motivationer og bekymringer
- Relationer og samarbejde
- Anerkende ståsted og situation

LYT TIL LANDSKABET

FORTÆLLINGER FRA ET LANDSKAB I FORANDRING

www.lyttillandskabet.dk

Sessionsrunde 3

Ind i maskinrummet hos ekspertgruppen og taskforcen for udtagningsindsatsen

Hvordan skaber vi symbiose mellem naturen og udtagningsprojekter

Hvordan indtænker vi multifunktionalitet i udtagningsprojekter?

Ind i maskinrummet

**Ekspertgruppen for udtagning af lavbundsjorder og
taskforcen for udtagning af kulstofrige lavbundsjorder
og de kollektive virkemidler**

Ekspertgruppen – formål

- Nedsat som følge af landbrugsaftalen fra 2021
- Todelt formål:
 - Identificere operationelle løsninger på barrierer for realisering af den eksisterende indsats mod 2030
 - Udtagning og vådlægning af 50.500 hektar lavbundsjorder inkl. randarealer og ekstensivering af 38.000 hektar
 - Levere anbefalinger til, hvordan det tekniske reduktionspotentiale ved udtagning kan øges
 - Udtagning og vådlægning af 100.000 hektar inkl. randarealer

Ekspertgruppen – medlemmer

Medlemmer er udpeget af fødevareminister med formand Johannes Lundsfryd Larsen, borgmester, Middelfart Kommune

- Mogens Humlekrog Greve
Professor og sektionsleder, Institut for Agroøkologi, Aarhus Universitet
- Jakob Vesterlund Olsen
Seniorrådgiver, Institut for Fødevare- og Ressourceøkonomi, Københavns Universitet
- Jørgen Primdahl
Professor, Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet

Sekretariatsbetjenes af
Landbrugsstyrelsen

Ekspertgruppen – medlemmer

- Jytte Gad Lauridsen
Teknik- og Miljødirektør, Rebild Kommune
- Jesper Hansen
Sekretariatsleder, Limfjordsrådet
- Irene Asta Wiborg
Miljøchef, SEGES Innovation
- Søren Hermansen
Direktør, Energiakademiet
- Anne Kristine Munk Mouritsen
Landinspektør

Sekretariatsbetjenes af
Landbrugsstyrelsen

Ekspertgruppen – medlemmer

- Karen Poulsen
Specialkonsulent, Naturstyrelsen
- Rikke Thomle-Andersen
AC-tekniker, Miljøstyrelsen
- Jesper Graversen
Teamleder, Landbrugsstyrelsen

Sekretariatsbetjenes af
Landbrugsstyrelsen

Ekspertgruppen – indblik i proces

Det er nedsat en følgegruppe til ekspertgruppen:

- Fødevareministeriet, Finansministeriet og Klima-, Energi og Forsyningsministeriet
- Landbrugsstyrelsen, Miljøstyrelsen og Naturstyrelsen
- Klimaskovfonden
- Landbrug & Fødevarer
- SEGES Innovation, Kommunernes Landsforening
- Økologisk Landsforening
- Danmarks Naturfredningsforening.

Formål for følgegruppen har været at følge fremdriften i ekspertgruppens arbejde med sekretariatsbetjening hos Landbrugsstyrelsen.

Ekspertgruppen – indblik i proces

- Landbrugsstyrelsen var sekretariat
- Aktiv formand og aktive medlemmer
- 12 møder – to delrapporter – 24 anbefalinger

Ekspertgruppen – indblik i proces

Ekspertgruppens vurdering af væsentligste barrierer for udtagning

Lodsejeres incitament til deltagelse i udtagningsprojekter	Rammer for kommunernes og Naturstyrelsens indsats	Indretning af statslige tilskudsordninger herunder samspil mellem ordninger
Utilstrækkelige kompensations- og opkøbsmuligheder	Manglende kommunal forpligtelse til at gennemføre lavbundsprojekter med klimaformål	Uklarhed grundet flere forskellige statslige tilskudsordninger
Usikkerhed om skattemæssige vilkår	Manglende finansiering af alle projektudgifter	Negativt samspil mellem permanent udtagning og etårige bioordninger
EU-krav (f.eks. GLM8)	Langvarig myndighedssagsbehandling	
	Manglende mulighed for ekspropriation	

Ekspertgruppen – anbefalinger og status på implementering

Delrapport 1 – mest mulig udtagning hurtigst muligt

- Analyse og vurdering af barrierer – input fra praktikere
- Vurdering af muligheder for at øge mulighederne for udtagning i den eksisterende indsats
- Anbefalinger, der sigter på at forbedre vilkår og værktøjer for lodsejere, kommuner og Naturstyrelsen

Ekspertgruppen – anbefalinger og status på implementering

Delrapport 2 – øge potentialet for udtagning

- Genberegning af potentiale for udtagning af kulstofrige landbrugsarealer
- Genbesøg af barrierer for udtagning
- Anbefalinger, der sigter på at øge det samlede potentiale for udtagning

Ekspertgruppen – anbefalinger helt eller delvist implementeret

Mulighed for værditab i Landbrugsstyrelsens udtagningordning

Lodsejeres mulighed for at anvende udtagningskonsulenter styrkes

Opjustering af lønsatser

Pulje til kommunernes faciliterende indsatser

Ny tilskudsordning om permanent ekstensivering i 2025

Revideret potentiale for udtagning af lavbundslande

Ekspertgruppen – status

Væsentligste udeståender anbefalinger fra ekspertgruppen

Lodsejeres incitament til deltagelse i udtagningsprojekter	Rammer for kommunernes og Naturstyrelsens indsats	Indretning af statslige tilskudsordninger herunder samspil mellem ordninger
Hensigtsmæssige skattevilkår herunder rammer for evt. CO ₂ e-afgift på lavbundslande	Forpligtende aftale mellem stat og kommuner om prioritering og planlægning af udtagningsindsatsen	Oprettelse af en statslig jordkøbspulje med fleksible rammer
Justering af GLM-krav, så udtagne arealer kan anvendes til opfyldelse af GLM8-kravet	Samtænkning af udtagningsindsats med andre statslige interesser (VVM, VE, kritisk infrastruktur mv)	Oprettelse af én indgang for statsligt tilskud til udtagning med optimale vilkår

Taskforcen – formål

- Nedsat som følge af landbrugsaftalen fra 2021
- Skal finde administrativt/teknisk farbare løsninger på barrierer for en hurtig og effektiv udrulning af lavbundsindsatsen og de kollektive virkemidler bredt set ved at:
 - Prioritere udfordringer, så de vigtigste bliver løst først
 - Formidle udfordringer og anbefale løsninger til de rette instanser, herunder Fødevareministeriet eller interesseorganisationer

Taskforcen – medlemmer

Medlemmerne har projektnær erfaring samt kendskab og kompetencer til at løse projektnære udfordringer:

- Gunilla Ørbech
Konsulent, Kommunernes Landsforening
- Susanne Mortensen
Projektleder, Limfjordssekretariatet (VOS sekretariatet)
- Jannik Seslef
Projektleder, Assens Kommune
- Jan Pedersen
Projektleder, Varde Kommune

Sekretariatsbetjenes af
Landbrugsstyrelsen og
Kommunernes Landsforening

Taskforcen – medlemmer

Medlemmerne har projektnær erfaring samt kendskab og kompetencer til at løse projektnære udfordringer:

- Irene Wiborg
Souschef og miljøchef, SEGES Innovation
- Mikael Kirkhoff Samsøe
Udtagningskonsulent, VKST
- Simon Rosendahl Bjorholm
Udtagningskonsulent, SEGES Innovation
- Mikael Strandbygaard
Chefkonsulent, Landbrug & Fødevarer

Taskforcen – medlemmer

Medlemmerne har projektnær erfaring samt kendskab og kompetencer til at løse projektnære udfordringer:

- Sanne Lisby Eriksen (Jakob Blauenfeldt)
Fuldmægtig, Landbrugsstyrelsen
- Kristine Mulbjerg
Funktionsleder, Miljøstyrelsen
- Kjeld Lundager Jørgensen
Projektleder, Naturstyrelsen
- Henrik Vest Sørensen
Teamleder, Naturstyrelsen

Taskforcen – indblik i proces

Landbrugsstyrelsen og Kommunernes
Landsforening sekretariatsbetjener

Gode og lange drøftelser! Komplekse
problemstillinger på tværs af myndigheder

Fortsat aktiv – 10 møder indtil videre

Både planlagte fysiske møder, ad hoc
videomøder samt dialog på mail

Kvalificeret input til ekspertgruppen

Taskforcen – anbefalinger og status på implementering

Barrierer og løsningsforslag på udtagning.dk:

[Arbejdsgrupper i indsatsen for udtagning af lavbundsjorder \(lbst.dk\)](#)

- **Kategori 1. Barrierer med administrativt mulige løsninger**
- **Kategori 2. Barrierer uden administrativt mulige løsninger identificeret**
- **Kategori 3. Barrierer og evt. løsningsspor med ophæng i politiske beslutninger eller anden national lovgivning**
- **Kategori 4. Barrierer og evt. løsningsspor med ophæng i EU-retslige begrænsninger og rammer**

Taskforcen – eksempler på løste eller mitigerede barrierer

- Tilskud til omlægning af dræn og vandløb i fredskov
- Opjustering af lønsatser
- Fjernelse af krav om absolut co2-effekt
- Forum for vidensdeling og styrkelse af relationer mellem projektaktører
- Finansiering af kommunernes opsøgende arbejde
- Afklaring af rammer for grundbetaling for udtagne arealer
- Afklaring af rammer for salg af udtagningsprojekters klimakreditter
- Justering af rammer for vedvarende energi i udtagningsprojekter

Taskforcen – eksempler på barrierer under håndtering

- Håndtering af infrastruktur (fx energikabler) i udtagningsprojekter
- Forbedring af processer, når ansøgninger rammes af IT-fejl
- Usikkerhed om offentlig adgang til udtagne arealer
- Håndtering af krav om vårsæd ved udlægning af efterafgrøder ifm opstart af etablering af udtagning
- Usikkerhed om rydningspligt på vådgjorte lavbundsjorder til hinder for deltagelse i udtagningsprojekter.

Session

Hvordan skaber vi session mellem naturen og udtagningsprojekter

Hvordan skaber vi symbiose mellem naturen og udtagningsprojekter?

Landmand og formand i Familielandbruget Sydvest
Henrik Bertelsen

Familielandbruget Sydvest

Lavbundsprojekt Vejen Mose.

Kommer naturen
ikke bare af sig selv?

Inspiration og
ændrede vaner.

Det er bedre, nemmere og
sjovere.

Naturlig fremspiring fremfor udsåning af græs.

Bedre, billigere
og nemmere.

Motocrossbane eller naturtiltag.

Vejen Mose - Graveplan

Signaturforklaring
Projektområde
Afgav jord
Påbyg jord

0 50 100 m

SEGES
INNOVATION

Færister og hegn

Gør det bedre!

Gør det bedre med vilje!

Prioritering af midler

Rådgivning og inspiration

Man kunne få meget for 300 mio. kr.
blomsterblandinger

Tak for ordet.

Biodiversitet på tidl. landbrugsarealer i lavbundsprojekter

Rikke Rørby Graversen, Landskonsulent
SEGES Innovation, Planter og Miljø

Udtagningsdag 8. maj 2024

Promilleafgiftsfonden for landbrug

SEGES
INNOVATION

Formålet med udtagning i lavbundsprojekter

↓ CO₂

↓ CO₂

↓ CO₂

Ingen reel målsætning om biodiversitet

- Fokus på at undgå tilstandsændring af naturen (projektet skal opnå tilladelser)
- Biodiversitetstiltag bliver ofte et tilvalg
- Særligt tiltag der er koster penge eller er besværlige bliver fravalgt
- Biodiversitetstiltag er ofte først noget, der startes op efter projekt og ikke i projektplanlægningen

Varieret og dynamisk natur med høj biodiversitet bør være målet frem for lysåben natur

Foto: Emil Skole Henriksen

-
- Prioriter biodiversitet hvor potentialet er størst
 - Genopret naturlig hydrologi
 - Genopret naturlige næringsstofferforhold
 - Genopret naturlig vegetation
 - Genopret naturlig græsning

Naturlig hydrologi

- Stop afvanding af eksisterende naturarealer ved at lukker grøfter og dræn
- Der er forskel på vand!
 - Er der potentiale for udstrømmende næringsfattigt grundvand?
 - Vand fra oplandet – hvor skal næringsstofferne omsættes?
- Er vi gode nok til at få belyst potentialet i forundersøgelserne?

Næringsstoffjernelse

- Der mangler omkostningseffektive redskaber:
 - Topjordfjernelse er effektivt men dyrt – måske en mulighed på udvalgte delarealer
 - Udpining med biomassehøst tager lang tid og fastholder arealet i ugunstig tilstand
 - Effekter af dybdepløjning er ukendt på lavbundsarealer
- Tilgroning er et alternativ på næringsrige arealer

Naturlig vegetation

- Fremspring fra barjord/stub ofte ikke nok
- Ikke tradition for udsåning i naturomåder
- Man kan ikke bare ringe til maskinstation:
 - Man kan ikke købe frø af høj nok kvalitet til naturgenopretning
 - Høst af frø fra donorlokaliteter
 - Høst af hø fra donorarealer
- Bliver brugt i stor stil i udlandet

Naturlig græsning

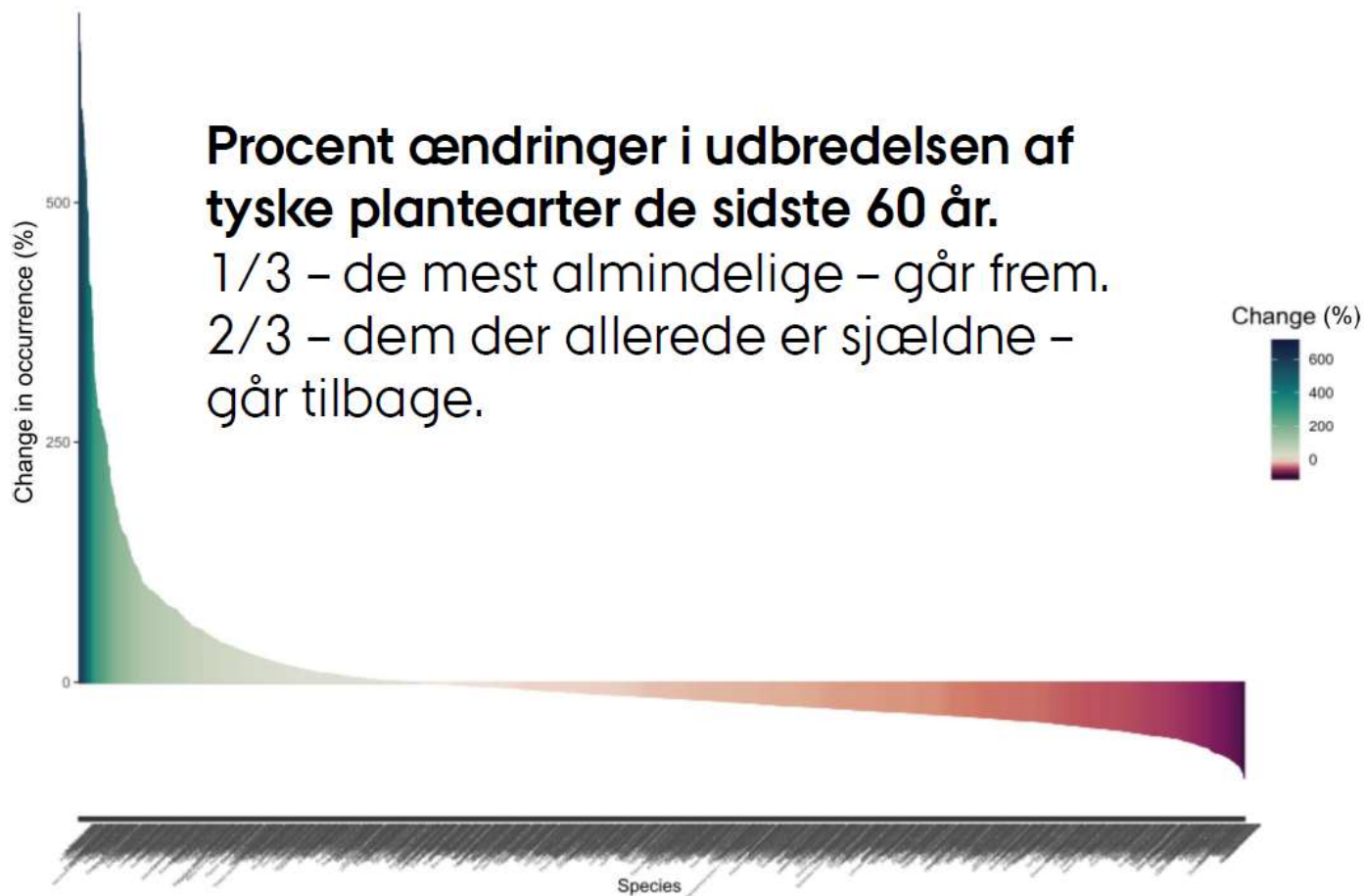
- Helårsgræsning med lavt dyretryk
- Helårsgræsning kræver et varieret landskab
- Der skal fokus på sammenhæng med tørre naturområder
- Vigtigt at få de rigtige arealer med i projektet
- Vigtigt at få lukket grøfter og sikre passage for dyrene
- Udfordring at få fat i de rigtige dyr!

Nølen til mere biodiversitet i lavbundsprojekter!

- Reelt ønske om synergi med biodiversitet hos alle partere
- Prioritering af tid og ressourcer:
 - Kortlægning af potentialer
 - Projektdesign
 - Dialog og samarbejde – lodsejere, projektejer, myndigheder, konsulenter, landbrugsrådgivere
 - Søg ekstra midler – f.eks. byrådet, fonde eller EU
- Biodiversitet kommer ikke af sig selv – det kræver vilje, tid og ressourcer

Lavbundsarealer og biodiversitet - Ådalsprojektet

Biodiversitetskrisen? Hvad går det ud på?

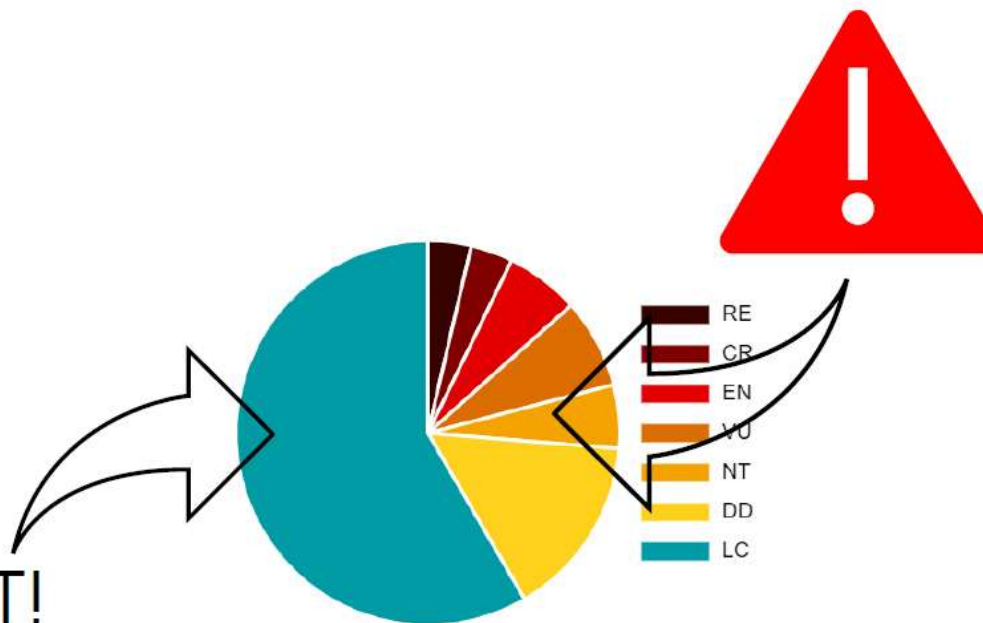

PRIORITERING!

BIODIVERSITET

HER GÅR
DET GODT!

HVAD ER ERFARINGERNE FRA GENOPRETNING AF VÅD NATUR?

NATURGENOPRETNING SKJERN Å

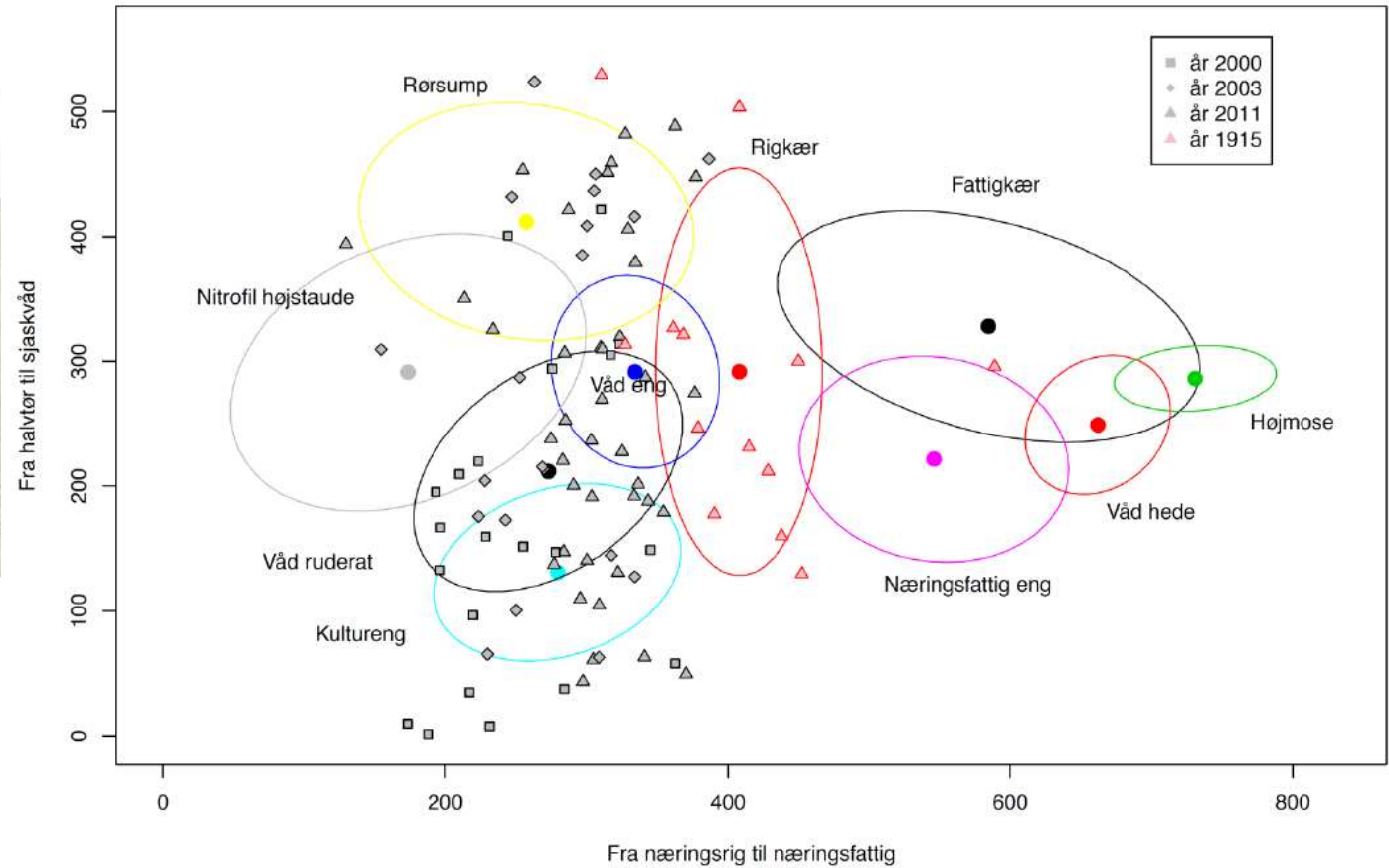
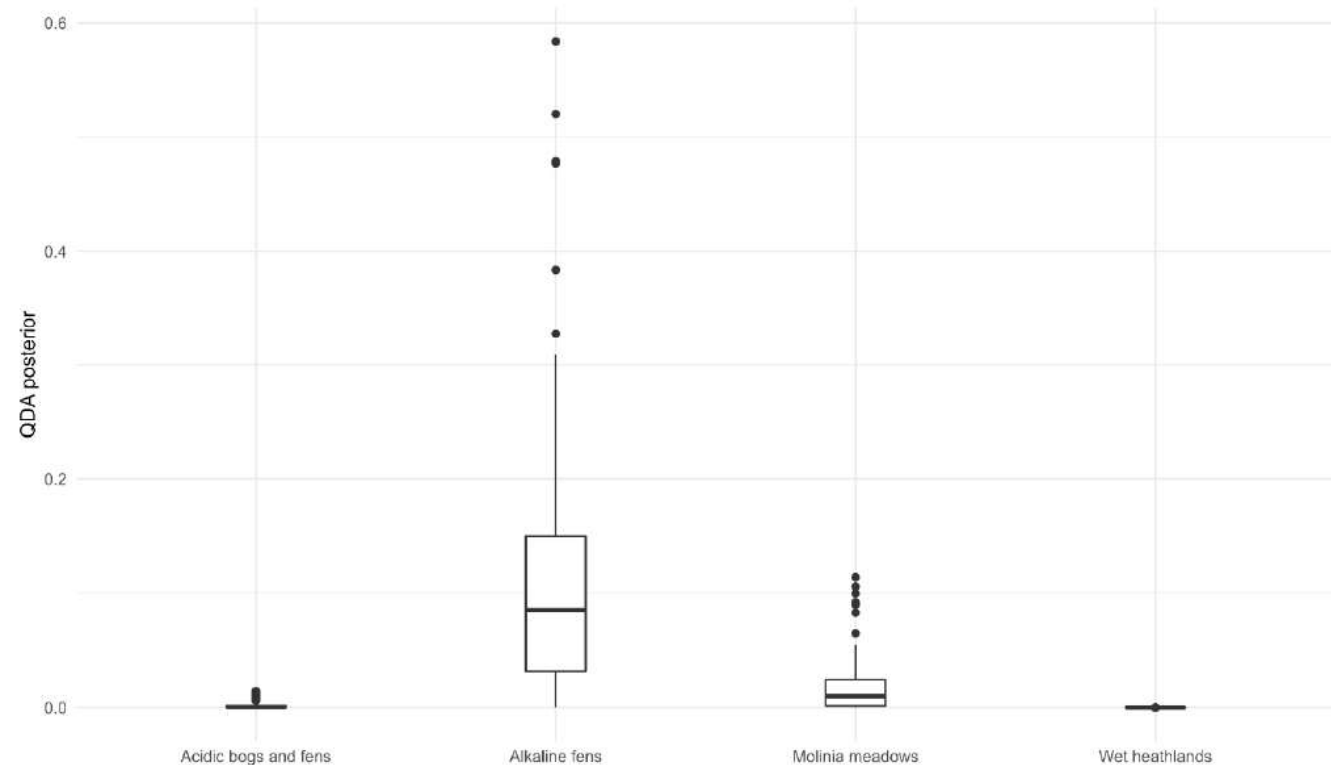

Foto: Peter Wind, Ejrnæs m.fl. 2013. Skjern Enge - en våd ørkenvandring. Vand & Jord. 20: 99-102.

NEDLAGTE DAMBRUG OG REDUCERET AFVANDING - HVAD HAR VI FÅET?

Fotos: Dagmar Kappel Andersen

Moeslund et al. "High nutrient loads hinder successful restoration of natural habitats in freshwater wetlands." *Restoration Ecology* (2022): e13796.

GENOPRETNING

Naturlig hydrologi

Naturlig (lav) næringsstatus

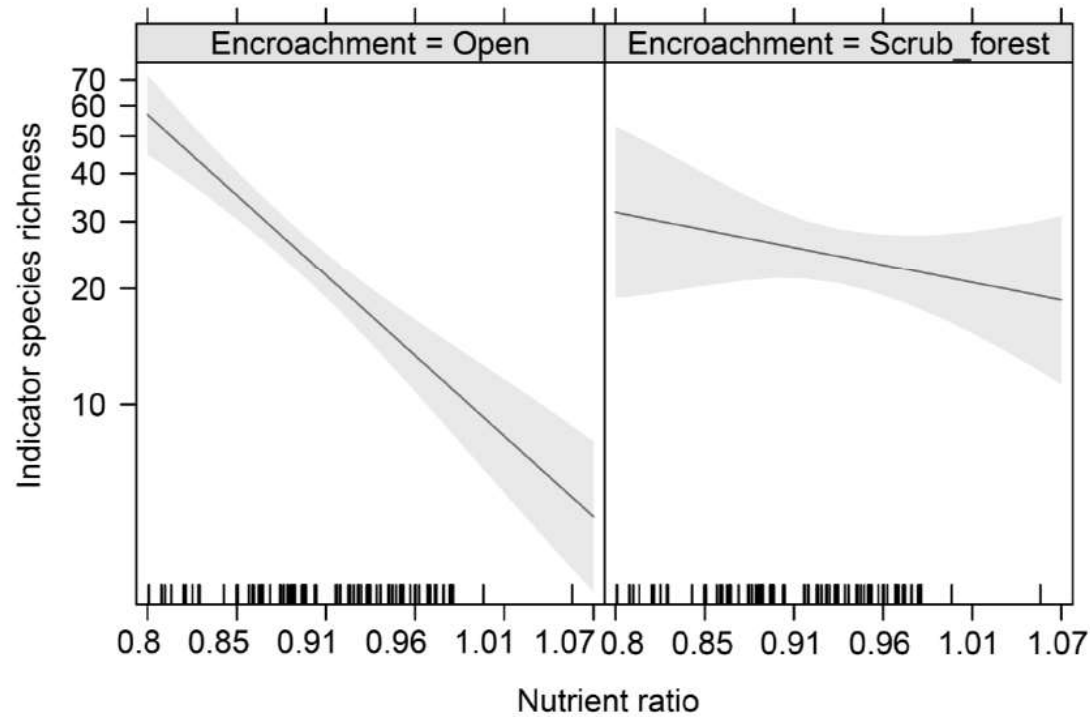
Naturlig vegetation

Naturlig græsning

Skabe sammenhængende store områder

SKABE NATURLIG NÆRINGSSTATUS

TILLADE TILGRONING HVOR NÆRINGSFATTIGE FORHOLD ER UMULIGT

GENOPRETNING AF GRÆSNING

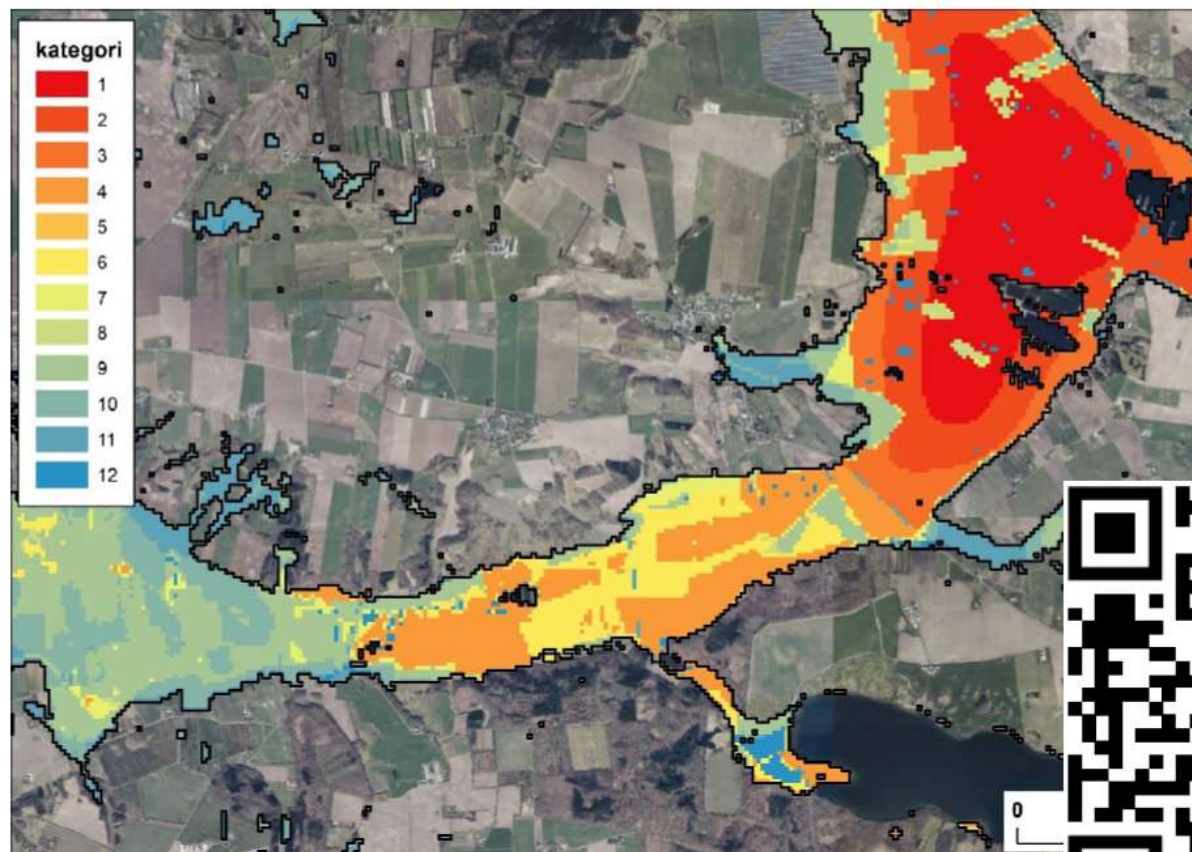

PERSPEKTIVERING - PRIORITERING PÅ STØRRE SKALA

PRIORITERING AF BIODIVERSITET VED
UDTAGNING OG GENOPRETNING AF
KULSTOFFRIGE LAVBUNDSJORDER

Videnskabeligt rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 544 2023

ECOS.AU.DK/AADALE

AAGE V.
JENSEN
NATURFOND

Fløjgaard, C., Andersen, D.K., Baattrup-Pedersen, A., Ebbensgaard, T., Eriksen, P.N., Nygaard, B., Moeslund, J. E., Ejrnæs, R.

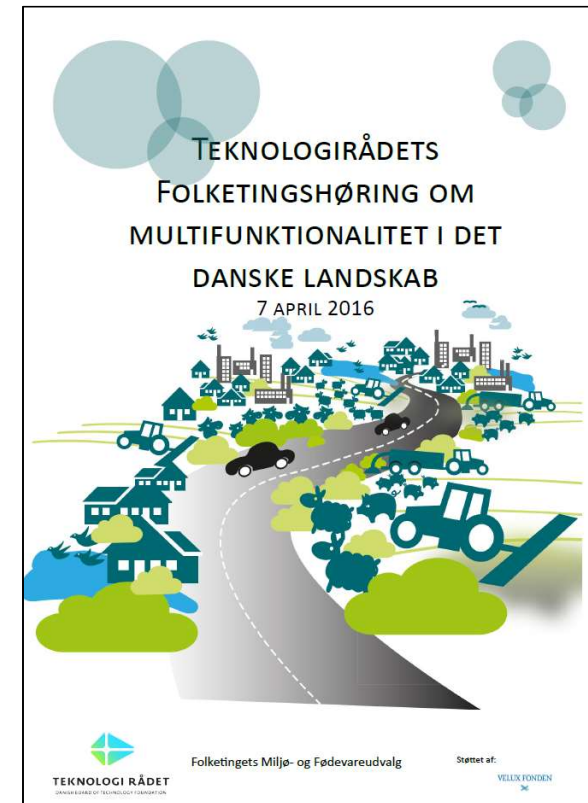
Session

Hvordan indtænker vi multifunktionalitet i udtagningsprojekter?

Hvorfor multifunktionalitet?

- Mange og samtidige krav og ønsker til et begrænset areal.
- Tænke i sammenhænge og helheder og løse flere udfordringer på én gang.
- Sund fornuft – de gode og rigtige projekter er tænkt multifunktionelt
- Omkostningseffektivt

LIFE IP NATUREMAN

Landmanden som naturforvalter

Jørgen Bidstrup
Projektleder
Naturstyrelsen

LIFE IP Natureman

Projektperiode: 2018 - 2026

Budget: 130 mio. kr.

EU medfinansierer projektet med 60 %.

40 % egenfinansiering:

- 33 mio. kr. fra Naturpakken - staten.
- 8 mio. kr. fra de 8 kommuner.
- 11 mio. kr. fra Aage V. Jensens Naturfond og 15. Juni Fonden.

Integrerede LIFE-projekter

- Store strategiske samarbejdsprojekter på tværs af geografi og finansiering.
- Integreret planlægning der udnytter synergi mellem Natura 2000 planer, vandplaner, klimastrategi og udvikling i landdistrikter
- Involvere og aktivere interessenter
- Uddannelse og formidling af viden om naturpleje
- Skal aktivere komplementære midler fra andre EU-kasser, nationale midler og private fonde.

Strategien i Natureman

- Landmanden som naturforvalter – udvikle naturpleje til en rentabel driftsgren.
- Helhedsplanlægning i 39 delområder af de 11 Natura 2000-områder, hvor vi udnytter synergi mellem Natura 2000 planer, vandplaner, klimastrategi og udvikling i landdistrikterne

Hvad er udfordringen?

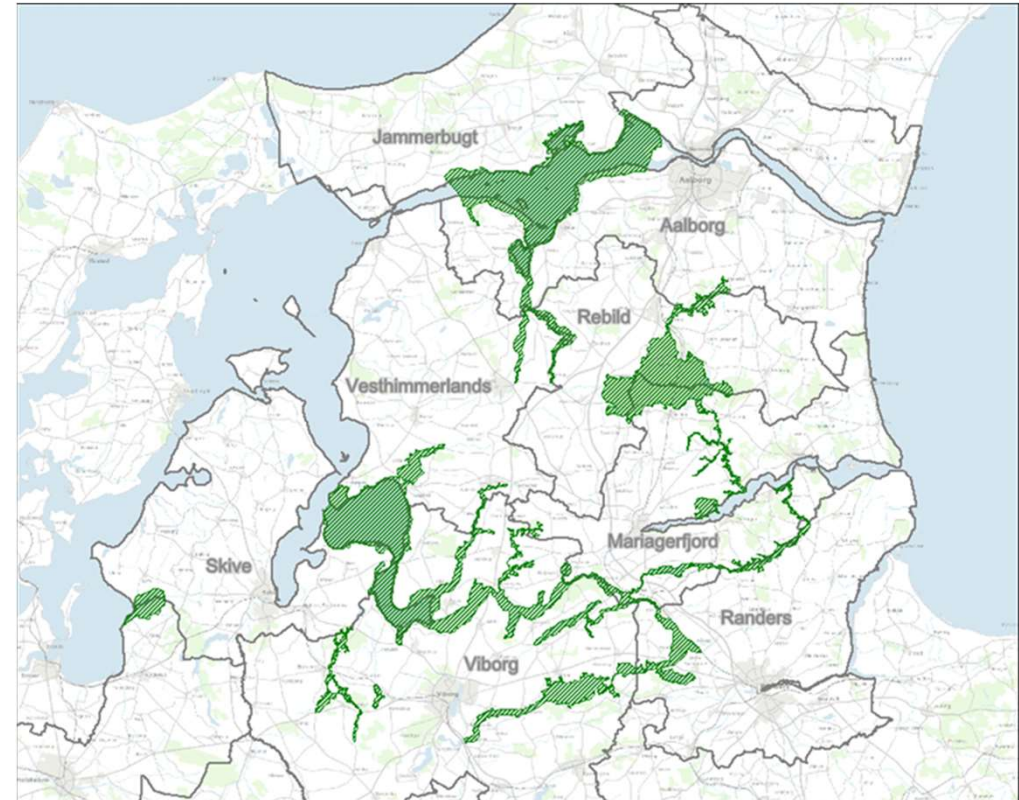
Hvordan får vi bedst muligt lavet en overordnet integreret plan for ådalene og høstet synergien mellem de forskellige planer ?

Hvordan involverer vi bedst muligt lodsejere, borgere og interessenter i lokalområdet?

Hvordan skaber vi det bedste grundlag for de konkrete tiltag i Natureman?

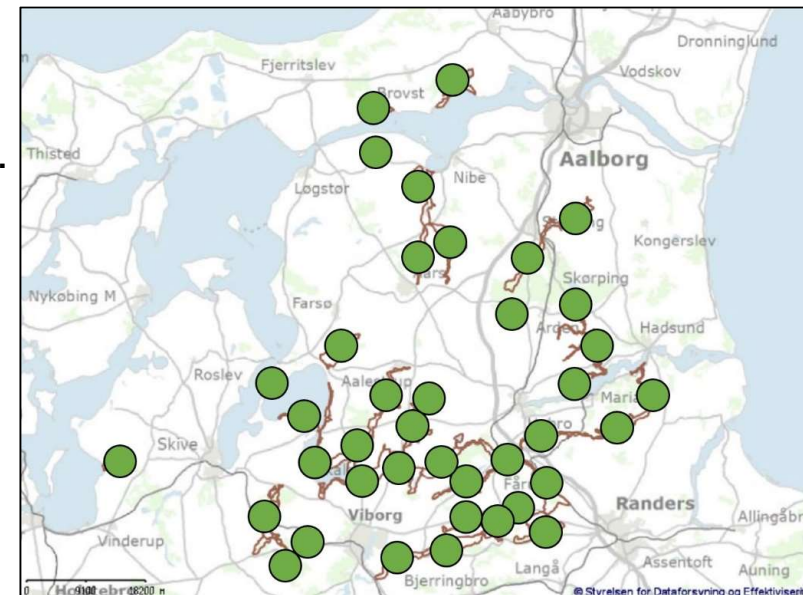
Multifunktionalitet kommer ikke af sig selv !
Det kræver engagement og samarbejde!

Hvordan skader dit projekt mig → hvordan kan vi lave et fælles projekt der gavner os begge

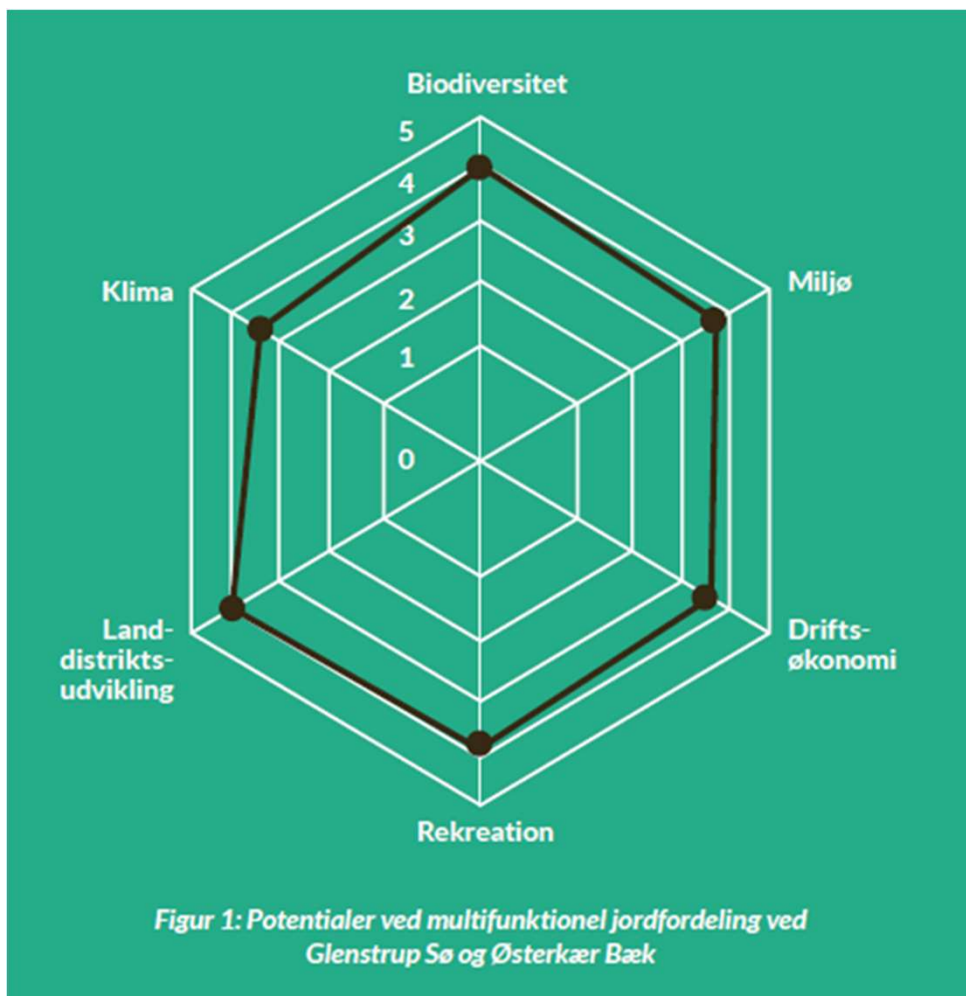

Strategien for helhedsplaner i Natureman

- 1: Overordnet vision for området
- 2: Inddragelse af lodsejere, borgere og interessenter i området. Hvilke udfordringer og muligheder ser de i området?
- 3: Mulighedskatalog. Hvad er der af konkrete projekt muligheder i området. Nye projekter kan løbende tilføjes.
- 4: Samlet plan med budget og leverancer for de enkelte områder.
- 5: Fuld gas med konkret implementering af mulige projekter
- 6: Afslutningsrapport i 2025 – hvad fik vi gennemført.

Hvordan bliver det multifunktionelt?

Pia Heike Johansen, Lektor ph.d.,
Center for Landdistriktsforskning,
Syddansk Universitet

Søren Præstholm, Specialkonsulent, ph.d.
Videncenter for Friluftsliv
og Naturformidling, Skovskolen,
Københavns Universitet

Rasmus Ejrnæs, Seniorforsker, ph.d.
Institut for Bioscience,
Aarhus Universitet

Brian Kronvang, Professor,
Institut for Bioscience,
Aarhus Universitet

Jesper S. Schou, Lektor ph.d.,
Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi,
Københavns Universitet

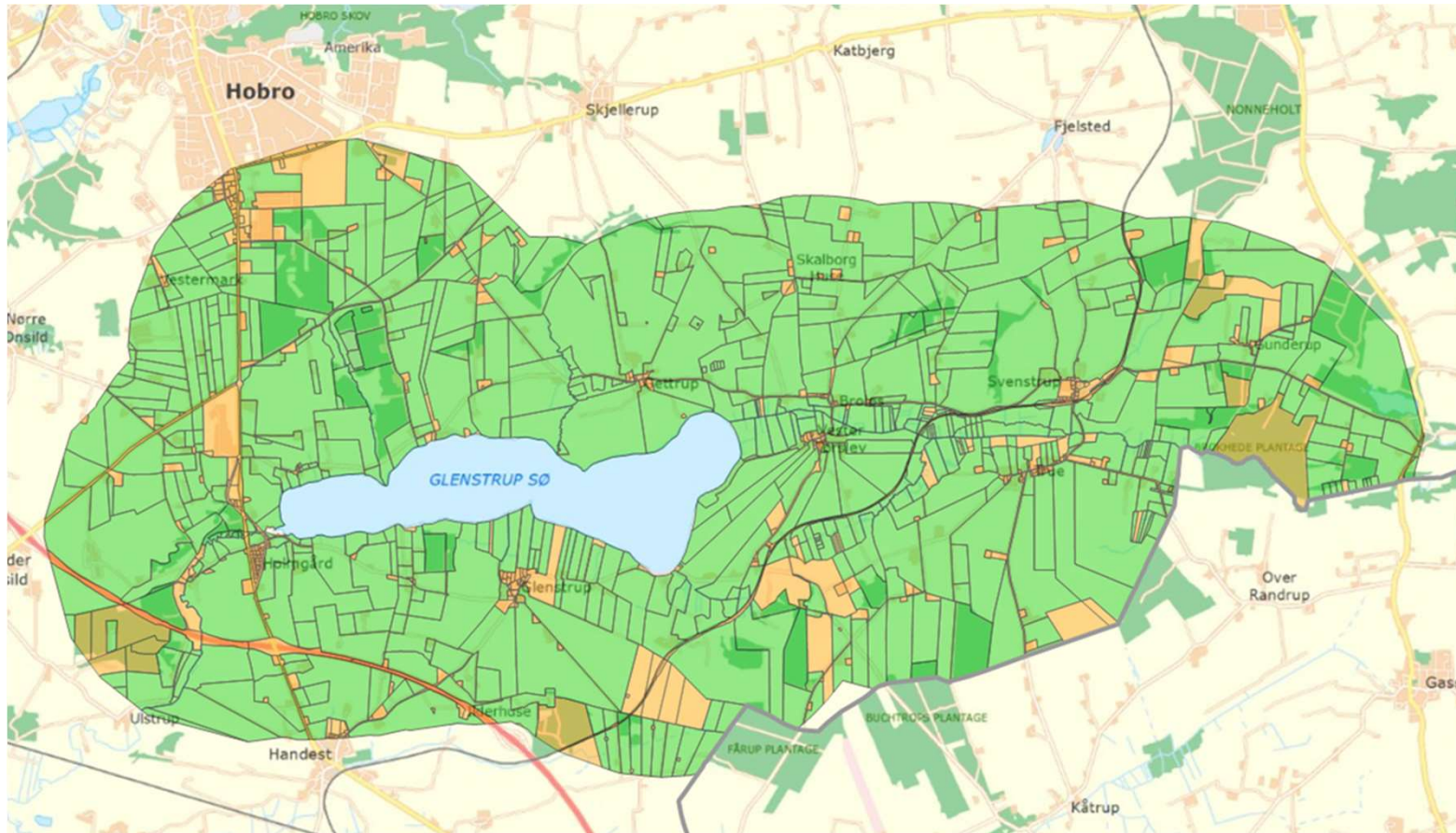
Jakob Vesterlund Olsen, Forsker ph.d.,
Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi,
Københavns Universitet

Synergi og begrænsning imellem
25 effektmålepunkter for
multifunktionel jordfordeling

Af Johansen, P.H., Kronvang, B., Præstholm,
S., Ejrnæs, R., Schou, J.S. og Olsen, J.V.

Glenstrup Sø : Collective Impact

Glenstrup Sø : Collective Impact

Glenstrup Sø skriver historie: Begyndelsen til et nyt verdensbillede

Realdania er lykkedes med at få landmænd og natur-entusiaster til i fællesskab at udvikle ideer til, hvordan vi skal bruge det åbne danske land - stort område i Mariagerfjord lægger jord til forsøg

100 til borgermøde om jordfordeling i det åbne land | 1000 ejendomme er i spil

Hobro og omegn
Torsdag 17. januar 2019 kl. 19:00

100 hektar jord ved Glenstrup Sø

Salen var fyldt med jordejere og mange andre interesserede i det åbne land omkring Glenstrup Sø

Ny chance for det åbne land

PROJEKT: Område omkring Glenstrup Sø bliver forsøgsmark for en ny måde at bruge det åbne land på. Realdania og 11 organisationer med vidt forskellige meninger står bag projektet

At Anna Grethe Jensen og Niels Rasmussen (billede) er projektledere

GLENSTRUP SØ: "Fælles forandringsvej" - vejen til en bedre brug af det åbne land, her er et projekt, der i fuld skala nu bliver realiseret i landskabet omkring Glenstrup Sø og strækker sig syd for Hobro i Mariagerfjord Kommune.

Realdania og EU er sponsorer, Mariagerfjord Kommune støtter tilskudene, mens der bliver dem, der bor, arbejder og lever i det 6000 hektar store projektområde, der kommer til at udforme landskabet. Og det er en ret stor opgave.

Tanker og ideer skal flyve: 6000 hektar ved Glenstrup Sø som forsøgsmark

Laboratorium for nye metoder til at skabe øget værdi i det åbne land

På Føedland har 11 organisationer med meninger og viden om det åbne land forpligtet sig til ikke at strække kæbber i de hjul, der med udgangspunkt i jordfordeling skal gøre landbrug, natur og kulturen på en og samme tid.

Projektet blev præsenteret på et borgermøde i Trøe Forsamlingshus onsdag aften, og såle en næsten af de 70 deltagere havde indvendinger

ændrer at sætte gang i en proces, hvor vi tager ansvar for vores egen område, hermarkedet formanden for kommunens udvalg for teknik og miljø, Jørgen Hammer Sørensen.

Han var helt enig med styregruppens formand Søren Møller, der er stiftens landsformand for DGL.

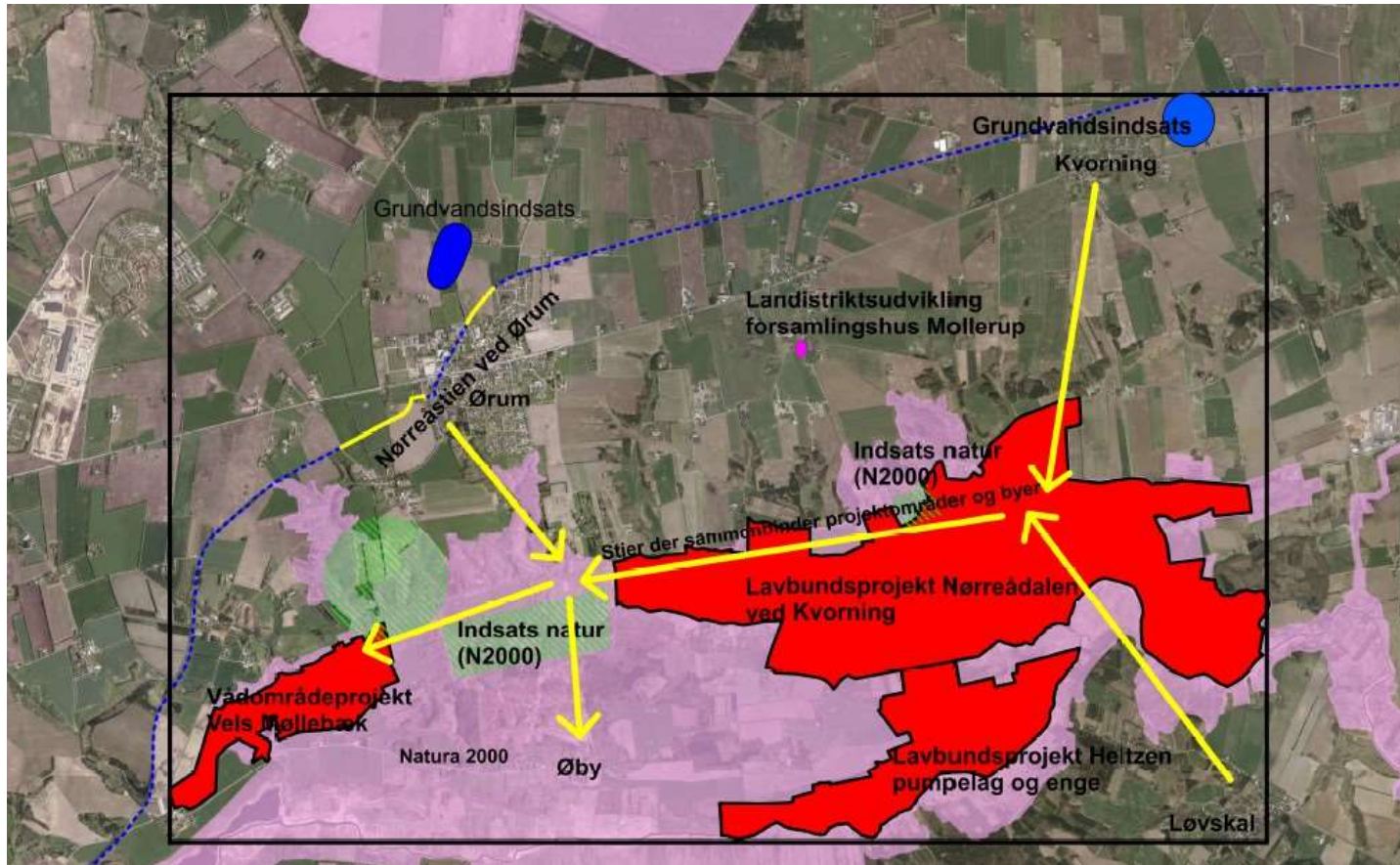
Det skal være attraktive for mennesker at bo, leve og arbejde i det åbne land, po-

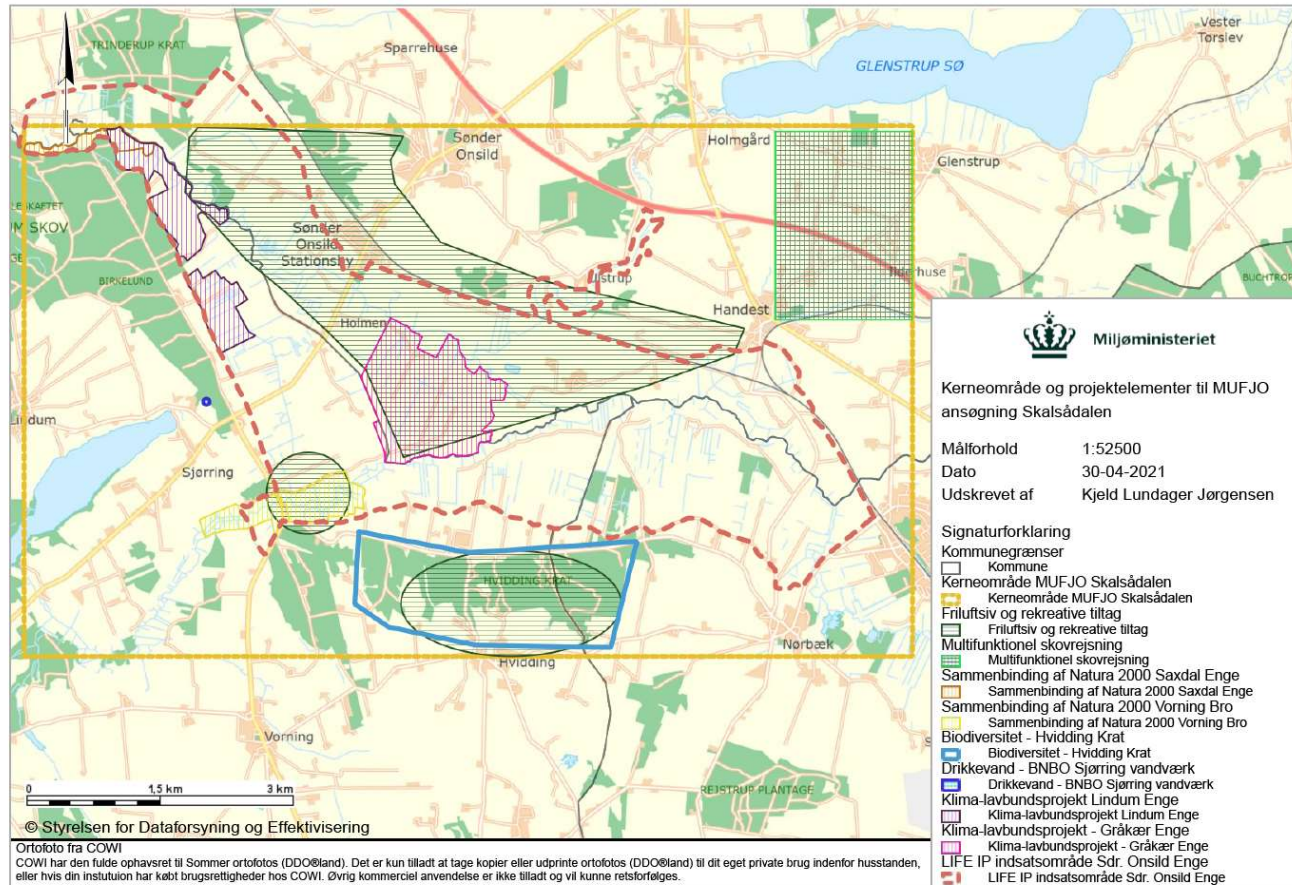
Nørreådal - Regional Landskabsstrategi

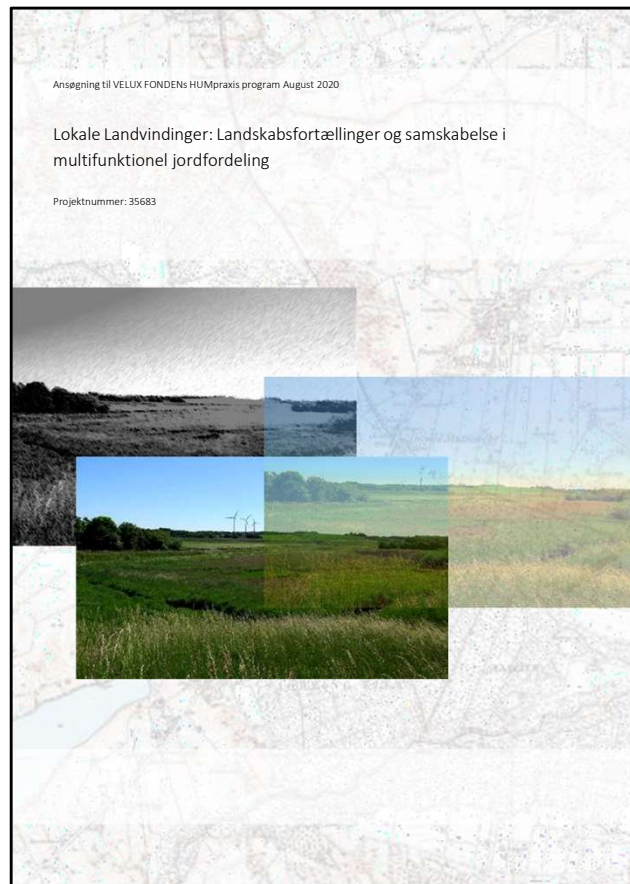
Nørreådalens - Regional Landskabsstrategi

Skals ådalen ved Sdr. Onsild

Lokale Landvindinger: Landskabsfortællinger og samskabelse i multifunktionel jordfordeling

Kathrine Dalsgaard Erhvervs- Ph.D.
Samskabt Natur: Fortællinger og forvaltning
af ny natur

Hvordan indtænker vi multifunktionalitet i udtagningsprojekter?

- Der er ingen undskyldning for ikke at tænke multifunktionelt (spiderweb)
- Multifunktionalitet kommer ikke af sig selv – kræver engagement og samarbejde
- Der er ikke en one size fits all
- Beslut fra starten efter nøje overvejelser hvordan interessenter inddrages

Orientering – konsultation - samskabelse

- Vær klar i kommunikation af roller og ansvar
- Vær klar i kommunikation af mål og midler
- Løbende god kommunikation
- Tænk i store oplande – så flere projekter kan kombineres

Læringer om multifunktionalitet fra Lokale Landvindinger

Kathrine Dalsgaard, erhvervs-ph.d., Institut for Antropologi/Naturstyrelsen
Temadag om udtagningsindsatsen, 8. maj 2024

KØBENHAVNS UNIVERSITET

Lokale Landvindinger - Landskabsfortællinger og samskabelse i multifunktionel jordfordeling

- Nye krav til forvaltning og planlægning af landskab
 - Multifunktionel jordfordeling & MUFJO ordning
- Komplekse problemer i den offentlige forvaltning
 - Samskabelse
- Et fysisk og socialt landskab formes konstant
 - *Opgør* med hidtidige fortællinger
 - Mulighed for at skabe *nye* fortællinger
- Undersøge fortællingers rolle i samskabelse af landskabet
- Udvikle metoder til samskabelse ved brug af fortællinger

Projektpartnere

- Naturstyrelsen Himmerland
- Mariagerfjord Kommune
- Randers Kommune
- Viborg Kommune
- Antropologi, KU
- IGN, KU

Videnskabelig
følgegruppe

THE VELUX FOUNDATIONS

VILLUM FONDEN ✕ VELUX FONDEN

Innovationsfonden

Politisk følgegruppe

- L&F
- DN

Indsamling af landskabets fortællinger

- Deltagerobservation: markvandring, vurderingsforretning & køkkenbordssamtaler
 - Kvalitative interviews
 - Borgermøder og workshops
 - Dokumentanalyse
 - Audiovisuelle metoder
- Fortællinger fra:
 - Lodsejere og andre borgere
 - Borgerforeninger, ålaug, foreninger, mm.
 - Landboforeninger, landbrugsrådgivere
 - Lokale virksomheder
 - Lokalpolitikere og projektledere i kommuner og styrelser

Multifunktionalitet i praksis

Udfordringer

- Puljelandskab og monofunktionelle projektrammer
- Manglende finansiering
- Modstridende lovgivning, uklarhed om fremtidige støtteordninger
- Manglende koordinering af indsatser i samme område
- At tænke multifunktionelt

Krøijer et al. (2022): Ny jordreform i Danmark

Multifunktionalitet i praksis

Husk

- Det levede liv i et landskab er multifunktionelt
- Landskabet var der før et projekt, det er der efter, og det udvikles undervejs
- Arealanvendelse handler *også* om at skabe plads til, at landskabets sociale liv kan udvikles over tid

Dalsgaard et al. (komm. udg.): Samskabte Landskaber

Multifunktionel succes afhænger af

- Finansiering af projektledelse, inddragelse og midler til køb af erstatningsjord
- Langsigtet og helhedsorienteret planlægning
 - Samspil og projektledelse på tværs af institutioner/forvaltninger/fagligheder
 - God inddragelse af lodsejere og andre borgere
- Det kræver tid og ressourcer at skabe en god proces og dialog

Samskabelse af et multifunktionelt landskab

Skab fora for dialog og vidensdeling om multifunktionelle potentialer

- Tværgående og flerfaglig projektledelse
 - Koordinere og udvikle tiltag, se multifunktionelle perspektiver, udveksle viden, skabe fælles fortælling og lokal tillid
- Lokal gruppe/råd
 - Repræsentere landskabets stemmer, udvikle tiltag, inkludere lokal viden om landskab
- Workshops/borgermøder
 - Mobilisere lodsejere og andre borgeres ønsker til og viden om landskabets potentialer
- At lytte til forskellige aktørers fortællinger, samskabe og samarbejde på tværs gør multifunktionelle tiltag mulige

Metoder til samskabelse af multifunktionelle løsninger

- Fortællinger der giver indsigt i det sociale og fysiske landskab
 - Undersøg multifunktionelle potentialer fra lodsejere og andre borgeres perspektiv
- Fortællinger der sikrer løbende læring og evaluering
 - Hold øje med forandringer i multifunktionelle tiltag og se nye muligheder
- Fortællinger der skaber motivation, opbakning og inspiration
 - Se multifunktionelle potentialer gennem flere fagligheder og dialog på tværs
- Fortællinger der skaber nye fælles forestillinger om fremtiden
 - Skab fælles forståelse af multifunktionelle potentialer i en vision eller helhedsstrategi

LYT TIL LANDSKABET

FORTÆLLINGER FRA ET LANDSKAB I FORANDRING

- Inspirationskatalog til at samarbejde og samskabe på tværs
- Se multifunktionelle potentialer og løsninger i landskab

www.lyttillandskabet.dk

Publikationer

Dalsgaard, K., Kristensen, L. S., Hougaard, I-M., & Krøijer, S., (komm. udg.). *Samskabte Landskaber – vejledning til samskabelse af landskabet*. Københavns Universitet.

Hegelund, F. M., Vintov, K., & Hougaard, I.-M. (2023). Når forandringens vinde blæser over det åbne land: Fortællinger og landmandsfrihed i den grønne omstilling. *Tidsskriftet Antropologi*, 87, 43–62.
<https://doi.org/10.7146/ta.vi87.141360>

Hougaard, I-M., Vintov, K. A. H., Hegelund, F. M., Kristensen, L. S., Dalsgaard, K., Skovgaard, S., & Krøijer, S. (2023). *Lyt til Landskabet: Fortællinger fra et landskab i forandring*. Interaktiv website, Københavns Universitet. <https://lyttilandskabet.dk/>

Krøijer, S., Dalsgaard, K., Hougaard, I-M., & Kristensen, L. S. (2022). *Ny jordreform i Danmark*. Policy brief, Københavns Universitet.
https://antropologi.ku.dk/Forskning/projekter/lokale-landvindinger-landskabsfortaellinger-og-samskabelse-i-multifunktionel-jordfordeling/NY_JORDREFORM_I_DK_Policy_Brief.pdf

Forskningsprojektet *Lokale Landvindinger*

Stine Krøijer
stine.kroijer@anthro.ku.dk

Inge-Merete Hougaard
imh@anthro.ku.dk

Lone Søderkvist Kristensen
lokr@ign.ku.dk

Kathrine Dalsgaard
kathrine.dalsgaard@anthro.ku.dk

KØBENHAVNS UNIVERSITET

